

OPINNÄYTETYÖ

Erityisopetuksen työkalut ammattillisessa koulutuksessa

Tiia-Tuulia Gorski

Yhteisöpedagogi

(210 op)

4/2022

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi

Tekijät: Tiia-Tuulia Gorski
Opinnäytetyön nimi: Erityisopetuksen työkalut ammatillisessa koulutuksessa
Sivumäärä: 55
Työn ohjaaja(t): Tiina Heimo
Työn tilaaja(t): Ammattiopisto Luovi Helsinki

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää Ammattiopisto Luovi Helsingin erityispedagogisia järjestelyitä. Työtä ohjaavana tutkimuskysymyksenä oli selvittää mitkä asiat vaikuttavat ammatillisen erityisopetuksen onnistumiseen.

Laki ammatillisesta koulutuksesta asettaa raamit toisen asteen koulutuksen tarjoajille. Laissa määritellään, että jokaisella opiskelijalla on oikeus saada opinnoissaan sellaista tukea, joka mahdollistaa tutkinnon suorittamisen, sekä tutkintoon kuuluvien osaamistavoitteiden saavuttamisen. Jos opiskelijan opinnot eivät etene suunnitellusti yleisen tuen avulla, opiskelijalle tarjotaan opintoihinsa tehokkainta tuen muotoa, eli erityistä ja vaativaa erityistä tukea. Käytännössä erityinen ja vaativa erityinen tuki pitävät sisällään pedagogista tukea, sekä moniammatillista yhteystyötä muiden kuntoutuspalveluiden kanssa.

Työn aikana haastateltiin niin opetus- ja ohjausalan ammattilaisia kuin erityisopetukseen osallistuneita opiskelijoita. Haastatteluiden lisäksi erityisopetuksen ammattilaisille järjestettiin erityisopetuksen kehittämiseen liittyvä työpaja. Kirjallisen tietopohjan avainsanoina toimivat erityiseen tukeen oikeuttavat syyt, kuten esimerkiksi oppimisvaikeudet, mielenterveyden häiriöt sekä autismin kirjo. Tutkimuksen tuloksissa korotuivat erityisesti yksilöllisyys sekä oppimisympäristöjen struktuurin tärkeys. Opiskelupäivien ja viikkojen ennakoitavuus ja rutiinit tulivat esille kaikissa haastatteluissa sekä työpajassa. Näiden lisäksi monipuoliset sekä selkeät ohjeistukset ja tehtävien suoritustavat koettiin tärkeiksi erityisopetuksessa. Tutkimuksen mukaan myös aistiärsykkeiden huomioiminen ja niiden karsiminen vaikuttivat monen opiskelijan työskentelyyn oppimisympäristössä.

Tutkimustulosten analyysin jälkeen opetus- ja ohjaushenkilöstön käyttöön rakennettiin työkalupakki, joka pitää sisällään monipuolisen kattauksen erilaisia erityisopetuksen työkaluja. Työkaluja on mahdollista käyttää yksilöllisesti ja muokaten niin, että ne palvelevat parhaalla mahdollisella tavalla kunkin ryhmän ja opiskelijan tarpeita. Työkalupakin voi ottaa halutessaan käyttöön myös muissa yhteisöpedagogin toimintaympäristöissä esimerkiksi kerhotoiminnasta leireihin. Erityisen tuen tarpeet eivät poistu ihmisen suljettua oppilaitoksen ovet selkensä takana. Haasteet ja pulmat seuraavat perässä myös vapaa-ajalle, ja voivat ratkaisevasti vaikuttaa henkilön onnistumisen sekä oppimisen kokemuksiin. Tästä syystä on tärkeää, että non-formaaleissa oppimisympäristöissä työskentelevät henkilöt osaavat ottaa huomioon myös sellaiset tarpeet, jotka perinteisesti liitetään koulumaailmaan. Siinä missä Ammattiopisto Luovin tehtävänä on rakentaa jokaiselle opiskelijalle omanlainen polku työhön ja hyvään elämään, on yhteisöpedagogin työnä pitää huolta siitä, että jokaisella on yhdenvertainen mahdollisuus osallistua toimintaan ja saavuttaa unelmia juuri sellaisena kuin on.

Asiasanat: ammatillinen erityisopetus, erityinen tuki, oppimisvaikeudet, erilaiset oppijat

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Name of the Degree Programme

Author: Tiia-Tuulia Gorski
Title: Tools used in vocational special education
Number of Pages: 55
Supervisor(s): Tiina Heimo
Commissioned by: Ammattiopisto Luovi Helsinki

The goal of the thesis was to develop the special pedagogical arrangements of the Vocational College Luovi. The research question guiding the work was to find out which are the things that affect the success of special education.

Law of a Vocational Education contains an article on the student's right to receive special support in their studies. For example a disability, illness or learning disability can be the reason why student needs special support in his or her studies. In practice, special support includes pedagogical support, as well as co-operation with other rehabilitation services.

During this work, the goal was to assemble a toolkit for the use of teaching and supervision staff at the Luovi Vocational College in Helsinki. The theoretical base of the work was the concepts of special and demanding special support, different kind of learning difficulties, concentration difficulties, autism and mental disorders. Interviews with professionals and students, as well as a workshop for teaching and mentoring staff, sought to gather information on the necessary tools and operational models. With the help of the theoretical base and the data collected using research methods, a list was compiled of what tools would be necessary for groups studying at a special vocational college.

The results show that individuality and the structure of learning environments were particularly important. The routines of the study days and weeks were highlighted in all interviews as well as in the workshop. Also instructions and methods of performing the tasks were considered important in special needs education.

The toolkit resulting from the work is to be distributed to the teaching groups of the Vocational College Luovi in Helsinki at the beginning of the academic year beginning in August 2022. The content of the toolkit can be used in other formalities, as well as in non-formal learning environments.

Keywords: vocational special education, special support, learning difficulties, different learners

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	AMMATTIOPISTO LUOVI	9
	2.1 Ammattiopisto Luovi Helsinki	10
	2.2 Työn tarve	11
3	ERITYINEN TUKI JA ERITYISOPETUS.....	15
4	ERITYISOPETUKSEN ANTAMISEN PERUSTEET	16
	4.1 Erityiset oppimisvaikeudet	16
	4.2 Keskittymisen ja tarkkaavaisuuden häiriö	19
	4.3 Laaja-alaiset oppimisen vaikeudet.....	20
	4.4 Autismin kirjo	21
	4.5 Mielenterveyden häiriöt.....	22
5	TUTKIMUSMENETELMÄT.....	24
	5.1 Haastattelu	24
	5.2 Työpaja	25
6	ASiantuntijahaastatteluiden tulokset	27
	6.1 Keskittymisen ongelmat	27
	6.2 Erityiset ja laaja-alaiset oppimisen vaikeudet.....	31
	6.3 Autismin kirjo	34
	6.4 Kuulo- ja näkövamma.....	36
	6.5 Mielenterveyden häiriöt.....	37
7	Opiskelijahaastatteluiden tulokset	39

8	TYÖPAJAN TULOKSET.....	42
9	TYÖKALUPAKKI	47
10	LOPUKSI	50
	LÄHTEET.....	52

1 JOHDANTO

Erityinen tuki on juurtunut osaksi ammatillista koulutusta 2000-luvun aikana ja erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat on huomioitu myös ammatillista koulutusta koskevassa lainsäädännössä. (Räty, Selkivuori 2017.) Vuonna 2017 säädetyssä laissa määritellään, että jokaisella opiskelijalla on oikeus saada opinnoissaan sellaista tukea, että tutkinnon suorittaminen ja siihen vaadittavien osaamistavoitteiden saavuttaminen on mahdollista. Mikäli opiskelija ei yleisen tuen avulla pysty suoriutumaan opinnoistaan tavoitteiden mukaisesti, hänelle tarjotaan vahvinta tuen muotoa, eli erityistä ja vaativaa erityistä tukea. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017.)

Vuonna 2004 Tilastokeskus aloitti erityisopiskelijoiden tilastoinnin. Tilastoista voidaan nähdä, että tutkintoon johtavaan ammatilliseen koulutukseen osallistuneiden erityisopiskelijoiden määrä on kasvanut vuodesta 2004 lähtien. Vuonna 2010 ammatilliseen erityisopetukseen osallistuvien opiskelijoiden määrä oli noin 19 000, kun vuonna 2017 määrä oli noussut jo noin 26 000: teen. (Tilastokeskus 2020.) Uusimman tilaston mukaan vuonna 2020 yhteensä 34 500, eli noin 15 % kaikista ammatilliseen perustutkintokoulutukseen osallistuvista opiskelijoista sai opinnoissaan erityistä tukea. (Tilastokeskus 2021.)

Erityisen tuen merkitys nähdään perinteisesti liittyvän oppimisen haasteisiin. Erityisopetuksen tavoitteena onkin aina ollut tukea niitä opiskelijoita, jotka eivät selviä opinnoistaan ilman yksilöllisesti räätälöityä tukea. Tämä tuki voi liittyä oppimisen taitojen tukemiseen, tukeen oppimistehtävissä suoriutumiseen, sekä opiskeluun alan työpaikan tarjoamassa oppimisympäristössä. Ammatillisessa opetuksessa erityinen tuki koostuu pedagogisen tuen lisäksi myös ohjauksen sekä psykologisen ja sosiaalisen tuen kokonaisuudesta. (Räty, Selkivuori 2017.)

Ammattiopisto Luovi on maamme suurin ammatillisen erityisopetuksen tarjoaja. Se on levittänyt yli 20 paikkakunnalle ympäri Suomea ja voittanut lyhyen ajan sisällä kaksi ammatillisen opetuksen laatupalkintoa. (Luovi 2022.) Johtavasta asemastaan huolimatta Luovi haluaa jatkuvasti kehittää työtään laadukkaana erityisopetuksen tuottajana. Vuonna 2021 Luovin Helsingin toimipaikassa perustettiin työryhmä, jonka tavoitteena oli kehittää kyseisen toimipaikan jo ennestään laadukasta erityisopetusta. Erityispedagogiikkaan keskittyneen työryhmän työtä ohjasi halu vastata entistä tehokkaammin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin. Tuo työryhmä toimi innoittajana myös tälle oppinäytetyölle.

Erityisopetus nähdään usein yksiselitteisesti opettajien ja opettajaksi kouluttautuvien työkentänä. Ammattiopisto Luovi Helsingissä erityisopetuksesta vastaa erityisopettaja, mutta hänen

työparinaan toimiva ohjaaja on kuitenkin tiiviisti mukana kouluarjen ja opetuksen struktuurin rakentamisessa. Opettajan sijaistaminen, sekä elämänhallintaan ja työelämätaitoihin liittyvien opetustuntien suunnittelu ja toteutus ovat usein arkipäivää ohjaajan työssä. Näistä syistä koetaan tärkeänä, että myös ohjaushenkilöstöllä on ymmärrystä siitä, mitä erityisopetus tarkoittaa. Ammattiopisto Luovi Helsingissä halutaan pitää huolta myös siitä, että erityisopetuksessa käytettävät työvälineet ovat helposti saatavilla koko opetus- ja ohjaushenkilöstön sekä opiskelijoiden käyttöön.

Kun halutaan selvittää onnistuneeseen erityisopetukseen vaikuttavia tekijöitä, on ymmärrettävä syitä, joiden vuoksi opiskelijat hakeutuvat ammatilliseen erityisopetukseen. Monesti erityinen ja vaativa erityinen tuki yhdistetään vammaisuuteen, mutta todellisuudessa näiden opiskelijoiden kirjo on valtava. Tämän opinnäytetyön tietopohjassa perehdytään niihin syihin, miksi opiskelijat tarvitsevat opinnoissaan ja koulunkäynnissään erityistä ja vaativaa erityistä tukea. Näitä syitä ovat muun muassa oppimisvaikeudet, keskittymisen vaikeudet, autismin kirjo sekä mielenterveyden häiriöt.

Tietoa erityisopetuksessa käytettävistä työkaluista sekä toimintamalleista pyritään keräämään haastatteluiden sekä työpajan avulla. Työn aikana tietoa kerätään yli kolmeltakymmeneltä opetus- ja ohjausalan ammattilaiselta, sekä viideltä ammatilliseen erityisopetukseen osallistuneelta opiskelijalta. Tutkimusmenetelmien avulla kerättyä tietoa analysoimalla halutaan vastata siihen, mitä erityisopetusta tuottavan tahon on erityisen tärkeää ottaa huomioon opetusta suunniteltaessa.

Lopulta tämän työn tavoitteena on koota kirjallinen selvitys siitä, millaiset teemat ja toimintatavat kuuluvat toimivaan ammatillisen erityisopetuksen pedagogiseen pakettiin, sekä luoda työkalupakki, joka pitää sisällään monipuolisen kattauksen erilaisia erityisopetuksen työkaluja. Työkalupakkia on mahdollista käyttää yksilöllisesti ja muokaten niin, että se palvelee parhaalla mahdollisella tavalla kunkin ryhmän ja opiskelijan tarpeita. Työkalupakin voi ottaa halutessaan käyttöön myös muissa yhteisöpedagogin toimintaympäristöissä esimerkiksi kerrhotoiminnasta leireihin. Erityisen tuen tarpeet eivät poistu ihmisen suljettua oppilaitoksen ovet selkensä takana. Haasteet ja pulmat seuraavat perässä myös vapaa-ajalle, ja voivat ratkaisevasti vaikuttaa henkilön onnistumisen ja oppimisen kokemuksiin. Tästä syystä on tärkeää, että myös non-formaaleissa oppimisympäristöissä työskentelevät

ihmiset osaavat ottaa huomioon myös sellaiset tarpeet, jotka perinteisesti liitetään koulumaailmaan. Siinä missä Ammattiopisto Luovin tehtävänä on rakentaa jokaiselle opiskelijalle omanlainen polku työhön ja hyvään elämään, on yhteisöpedagogin työnä pitää huolta siitä, että jokaisella on yhdenvertainen mahdollisuus osallistua toimintaan ja saavuttaa unelmia omista piirteistä ja ominaisuuksista huolimatta.

2 AMMATTIOPISTO LUOVI

Tämän opinnäytetyön tilaajana toimii Ammattiopisto Luovi Helsinki. Ammattiopisto Luovi on Hengityслиitto ry:hyn kuuluva valtakunnallisesti levittäytynyt erityisammattioppilaitos. Erityisoppilaitoksena Luovin tehtävänä on tarjota koulutusta niille opiskelijoille, joilla on asiantuntijan lausunto siitä, että ilman erityistä tukea opintojen suorittaminen vaatisi kohtuuttomasti työtä. Luovi sai alkunsa vuonna 2007 kun silloin Hengityслиittoon kuuluneet Merikosken ammatillinen koulutuskeskus, Kaprakan ammatillinen koulutuskeskus ja Hoikan opisto yhdistyivät yhdeksi oppilaitokseksi. Siitä lähtien Ammattiopisto Luovi on jatkanut kasvuaan ja tällä hetkellä se on Suomen suurin ammatillisen erityisopetuksen tarjoaja, sekä merkittävä ammatillisen erityisopetuksen kehittäjä. (Luovi 2021a.)

Jo perustamisestaan lähtien valtakunnallisesti levittäytynyt Luovi toimi vuonna 2021 28 paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Tällöin se tavoitti lähes 2000 opiskelijaa ja työllisti noin 800 erityisopetuksen asiantuntijaa, opettajaa, ohjaajaa sekä muuta henkilökuntaa. Näiden 800 työntekijän työtä, sekä Luovin toiminnan ja koulutuksen toteutusta ohjaavat erityisopetusta käsittelevät lainsäädännöt ja normit, kuten esimerkiksi Opetushallituksen laatimat perusteet ammatillisen koulutuksen järjestämisestä. Tämän toiminnan taustalla, ja koko Luovin missiona toimii halu tarjota jokaiselle oma väylä työhön ja hyvään elämään. (Luovi 2021a.)

Ammattiopisto Luovissa voi opiskella valmentavassa koulutuksessa sekä suorittaa ammatillisia tutkintoja. Koulutusaloja Luovilla on kuusi ja erilaisia perustutkintoja yhteensä 16. Opintojensa aikana opiskelijat kartuttavat osaamistaan erilaisissa oppimisympäristöissä, sekä oikeiden työtehtävien avulla työpaikoilla. Luovin tarjoamia valmentavia koulutuksia ovat ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA) sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (TELMA). VALMA-koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoita heille itselleen sopivan koulutusalan löytämisessä, sekä tutkintotavoitteiseen koulutukseen haakeutumisessa. TELMA-koulutuksessa opiskelija saavat mahdollisuuden opetella niin kotona kuin työelämässä tarvittavia arjen taitoja. TELMA-koulutuksen tavoitteena onkin tukea opiskelijoiden matkaa kohti itsenäistä yhteiskunnan jäsenenä toimimista. (Luovi 2021b.) 1.8.2022 alkaen VALMA-koulutus korvataan uudella tutkintokoulutukseen valmentavalla koulutuksella, eli TUVAKoulutuksella. TUVAKoulutuksessa yhdistyvät perusopetuksen lisäopetus

ammattilliseen koulutukseen valmentava koulutus, sekä lukiokoulutukseen valmentava koulutus. (Opetushallitus 2022.)

2.1 Ammattiopisto Luovi Helsinki

Ammattiopisto Luovin Helsingin toimipiste sijaitsee Helsingin Vallilassa osoitteessa Elimäenkatu 20. Luovi Helsinki tarjoaa mahdollisuuden opiskella liiketoiminnan perustutkinnossa, media-alan ja kuvallisen ilmaisun perustutkinnossa, ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa (VALMA), sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa (TELMA). Vuoden 2022 elokuussa Luovi Helsingin VALMA-koulutus tullaan korvaamaan uudella tutkintokoulutukseen valmentavalla koulutuksella (TUVA). Kaikkiin näihin koulutuksiin on mahdollisuus hakea jokavuotisessa kevään yhteishaussa, kuin myös ympäri vuoden auki olevassa jatkuvassa haussa. (Luovi 2021c.)

Luovi Helsingissä toiminta on jakautunut kahteen tiimiin, joista toinen keskittyy ammatillisten perustutkintojen järjestämiseen, ja toinen valmentavien koulutusten toteuttamiseen. Kumpaakin näistä tiimeistä johtaa tiimin oma koulutuspäällikkö. Nämä kaksi tiimiä ovat jakautuneet työpareihin, joihin jokaiseen kuuluu ammatillinen erityisopettaja sekä ohjaaja. Nämä työparit pitävät yhdessä huolta siitä, että jokaisen opiskelijan yksilölliset tuentarpeet kartoitetaan ja otetaan huomioon opintojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tässä opintojen ja tukitoimien suunnittelussa työparit käyttävät yhtenä työkalunaan henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelmaa (HOKS).

Koulutuksen järjestäjä on velvollinen laatimaan henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman (HOKS) yhdessä opiskelijan kanssa opintojen alussa, sekä päivittämään sitä tarpeen vaatiessa. Suunnitelmaan kirjataan opiskelijoiden yksilölliset osaamisen tunnistamista, hankkimista, kehittymistä ja osoittamista, sekä ohjaus ja tukitoimia koskevat tiedot. Henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman (HOKS) laatimiseen ja sen päivittämiseen osallistuvat koulutuksen järjestäjän nimeämä opettaja, opinto-ohjaaja tai tarvittaessa joku muu koulutuksen järjestäjän edustaja. Myös alaikäisen opiskelijan huoltajalla on oikeus osallistua tämän suunnitelmaan laadintaan ja päivittämiseen (Laki ammatillisen koulutuksen järjestämisestä 2021.) Ammattiopisto Luovi Helsingissä, kuten koko Luovissa henkilökohtaisen osaamisen

kehittämissuunnitelmaa pidetään erittäin tärkeänä tekijänä opiskelijoiden yksilöllisten opintopolkujen suunnittelussa ja tuen tarpeiden kartoittamisessa. Henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma laaditaan kunkin opiskelijan kanssa opintojen alussa, jonka jälkeen se päivitetään HOKS-neuvotteluissa, joita järjestetään yhden opiskelijan kohdalla vähintään kolme kertaa vuodessa. Näihin neuvotteluihin osallistuvat opiskelijan lisäksi kullekin opiskelijalle koulutuksen järjestäjän nimeämä HOKS-vastaava opettaja, ohjaaja, alaikäisen opiskelijan huoltaja ja tarvittaessa Luovi Helsingin opiskeluhyvinvoinnin edustaja sekä työelämäkoordinaattori. Näihin neuvotteluihin on myös mahdollisuus kutsua opiskelijan tukitahojen edustajia koulutuksen ulkopuolelta.

Ammattiopisto Luovi Helsingissä työskentelevien opettaja - ohjaaja työparien lisäksi opiskelijoiden opintopolkua tukevat tiimien omat opinto-ohjaajat sekä erityisohjaaja, työelämäkoordinaattori, terveydenhoitaja, psykologi ja koululääkäri. Luovi Helsingissä vallitsee voimakkaasti ajatus siitä, että työtä tehdään opiskelijoiden hyväksi. Tästä syystä Luovi Helsingin koko henkilökunta tekee työtään tiiviissä yhteistyössä opiskelijoiden kanssa ja toimintaansa jatkuvasti kehittäen.

2.2 Työn tarve

Erityisopetus on toimintamuoto, joka on vakiintunut osaksi lähes kaikkien ammattioppilaitosten arkea. Ammatillisen erityisopetuksen tavoitteena on tarjota yhdenvertainen ja tasa-arvoinen mahdollisuus koulutukseen ja elämään niin nuorille kuin aikuisille. (Miettinen 2015.) Monesti oppimisvaikeudet ja muut opintojen etenemiseen vaikuttavat tekijät voidaan havaita jo ennen kouluikää. Monissa tieteellisissä julkaisuissa tuodaan esille varhaisen puuttumisen tärkeys, mutta erityisen tuen vaikuttavuutta nuoruusiässä ei voi vähätellä. Tutkimuksissa on havaittu, että erityisesti nuorena saatu tuki on yhteydessä opintoihin, työllistymiseen sekä psyykkiseen hyvinvointiin aikuisiällä. Esimerkiksi aikuiset, joiden lukivaikeus oli lapsuus- ja nuoruusajan jälkeen lieventynyt, kokivat saaneensa enemmän tukea lähipiiriltään. Lukemisen helpottumisen taas nähtiin vaikuttavan positiivisesti työllistymiseen sekä psyykkiseen terveyteen. Tutkimustulosten mukaan oppimisvaikeuksien kuntouttamisella, taitojen harjoittamisella, sekä psyykkisellä tukemisella on pitkäaikaisia vaikutuksia aikuisässä asti. (Eloranta 2019.) Tästä syystä on niin inhimillisesti kuin yhteiskunnallisesti tärkeää, että nuorten oppimisen haasteet huomioidaan ajoissa elämän kaikissa toimintaympäristöissä.

Tilastokeskus aloitti ammatilliseen erityisopetukseen osallistuvien opiskelijoiden tilastoinnin vuonna 2004. Tilastokeskuksen raportit osoittavat, että erityisen ja vaativan erityisen tuen opiskelijoiden määrä ammatillisessa koulutuksessa on ollut kasvussa tilastoinnin alusta lähtien. Vuonna 2010 ammatilliseen erityisopetukseen osallistuvien opiskelijoiden määrä oli noin 19 000, kun taas kymmenen vuotta myöhemmin luku oli noussut 34 500: taan. Vuonna 2020 15 % ammatillisen koulutuksen opiskelijoista sai opinnoissaan erityistä tai vaativaa erityistä tukea. (Tilastokeskus 2021.)

Vuonna 2021 Suomessa astui voimaan oppivelvollisuuden laajennus. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että oppivelvollisuus päättyy henkilön täyttäessä 18-vuotta tai suorittaessa ennen tätä toisen asteen koulutuksen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.) Ammatillista opetusta tarjoavien tahojen keskuudessa voidaan vain arvailla, kuinka paljon erityisopetuksen tarve tulee uudistuksen myötä lisääntymään. Tästä syystä on entistä tärkeämpää kehittää välineitä erityistä tukea saavien asiakkaiden kanssa työskenteleville.

Vuonna 2021 Ammattiopisto Luovi Helsingissä perustettiin erityispedagogisiin järjestelyihin keskittyvä työryhmä. Työryhmän tavoitteena oli kartoittaa oppimisympäristöihin, työkaluihin sekä toimintamalleihin liittyviä kehittämistarpeita. Lopulta työryhmä koostui Luovi Helsingin koulutuspäälliköstä, kolmesta ohjaajasta, kahdesta erityisopettajasta sekä koulutuskoordinaattorista. Myöhemmin työryhmään ilmoittautui mukaan myös Luovi Helsingin erityisohjaaja. Mielestäni työryhmän kokoonpano osoittaa, että erityisopetus ei ole vain oppitunneilla huomioitava erityisopettajan vastuulla oleva tema, vaan se koskettaa koko oppilaitoksen henkilökuntaa. Myös tutkimukset osoittavat, että erityisopetus ja tuki ovat parhaimmillaan, kun sen tarjoaminen ei koske vain opettajia, vaan myös muuta koulun henkilökuntaa, sosiaalitoimen henkilöstöä, vapaa-ajan toiminnan vetäjiä sekä perhettä (Eloranta 2019).

Luovi Helsingin ohjaajista suurin osa ovat koulutukseltaan yhteisöpedagogeja, sosionomeja sekä toimintaterapeutteja. Ohjaajat eivät siis ole koulutustaustansa mukaan erityispedagogiikan ammattilaisia. Ohjaajan työhön ei pääsääntöisesti kuulu tuntisuunnitelmien koostaminen tai opettaminen. Erityisopettajan työparina ohjaajat kuitenkin ovat mukana luomassa oppituntien rakennetta ja näin erityispedagoginen osaaminen on jatkuvasti mukana heidän työssään. Toisaalta ohjaajien työhön kuuluu sijaistaa opettajaa tämän ollessa estynyt osallistumaan oppitunneille, jolloin erityispedagogiikan tunteminen ohjaajan työssä korostuu entisestään. On ehkä utopistinen ajatus, että jokainen ohjaaja hankkisi itselleen koulutuksen liittyen erityispedagogiikkaan. Aiheen kuitenkin ollessa tiiviisti mukana ohjaajan työssä, on mielestäni tärkeää, että

ohjaajilla olisi olemassa välineet, joilla he voivat arjen keskellä varmistaa, että heidän toimintansa noudattelee erityispedagogisia oppeja.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa sitä millaiset asiat vaikuttavat onnistuneeseen erityisopetukseen. Kuten aiemmin on jo todettu, erityinen ja vaativa erityinen tuki koostuvat moniammatillisesta kuntoutuksesta sekä yksilöllisesti räätälöidyistä pedagogisista ratkaisuista. Tämä työ on rajattu koskemaan nimenomaan oppimisympäristöissä tapahtuvia oppimis- ja opetustilanteita. Tietopohjan ja tutkimuksen pohjalta luodaan kirjallinen selvitys siitä mitä on otettava huomioon esteetöntä ja yhdenvertaista opetusta ja toimintaa luodessa. Kirjallisen selvityksen lisäksi rakennetaan erityispedagogiikassa käytettävien työvälineiden työkalupakki. Kirjallisessa selvityksessä esille tulevat huomiot, sekä työkalupakin sisältö voidaan ottaa käyttöön missä tahansa formaalissa tai non-formaalissa oppimisympäristössä. Työkalupakin välineitä voidaan käyttää joustuen kunkin ryhmän tarpeiden mukaan.

Tilaaajalle tämän työn merkitys näkyy saavutettavuudessa sekä yhdenvertaisuudessa. Luovi Helsingin opetushenkilöstö on ammattitaitoista ja erityisopetukseen tarjottavat puitteet erinomaiset. Tilaajan toive on kuitenkin työkalupakin avulla varmistaa, että jokaisella ryhmällä ja opiskelijalla on yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää oppimista tukevia työkaluja. Teknologian ja teknisten apuvälineiden kehittyessä taukoamatta, on myös saavutettavuuden näkökulmasta erittäin tärkeää pysyä tuon kehityksen kyydissä.

Kuten jo aiemmin totesin, erityisen tuen tarjoaminen ei voi olla vain opettajien vastuulla. Elämänhallintaa, työelämätaitoja sekä minäpystyvyyttä opetellaan myös perinteisen luokkahuoneen ja oppilaistoympäristön ulkopuolella. Harrastustoiminnan, työpajojen, työvalmennuksen ja leirien on tarjottava kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaa. Erityinen tuki on moniammatillista tukea, jota henkilö vastaanottaa kaikissa edellä mainituissa toimintaympäristöissä. Aktiivinen toimijuus kuitenkin vaatii ympäristön, johon ihmisen on mukava tulla juuri sellaisena kuin on. Osallisuuden tunne taas vaatii välineitä, jotka mahdollistavat osallistumisen omana itsenään. Tästä syystä pidän tärkeänä sitä, että tietous oppimiseen vaikuttavista haasteista leviäisi oppilaitoksien ulkopuolelle. Harrastustoiminnan vetäjän ei tarvitse olla erityispedagogiikan ammattilainen, mutta siinä käytettävien toimintamallien ja työkalujen muokkaaminen omaan toimintaan sopiviksi voi varmasti vaikuttaa osallisuuden kokemukseen monen ihmisen kohdalla positiivisesti. Oppiminen ei tapahdu vain oppilaitoksissa, vain joka hetki siellä missä liikummekin. Siksi myös yhteisöpedagogin on tärkeää ottaa työssään huomioon oppimisessa näkyvät haasteet ja näin edesauttaa oppimisen- ja onnistumisenkokemusten

tunnetta jokaisen ihmisen kohdalla. Juuri itsetunnon ja itsetuntemuksen tukeminen ovat mielestäni avainasemassa, kun henkilöitä ohjataan kohti aktiivista kansalaisuutta.

3 ERITYINEN TUKEA JA ERITYISOPETUS

Erityisellä ja vaativalla erityisellä tuella tarkoitetaan suunnitelmallista pedagogista tukea sekä opetus- ja opiskelijajärjestelyitä, jotka perustuvat jokaisen opiskelijan henkilökohtaisiin valmiuksiin ja tavoitteisiin (Luovi 2022.). Erityistä tukea saavan opiskelijan kohdalla ammatillisen perustutkinnon perusteiden mukaista osaamisen arviointia voidaan mukauttaa siinä määrin kuin se on opiskelijan tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen välttämätöntä. Arvioinnin mukauttamisella tarkoitetaan opiskelijalle laadittua yksilöllistettyä arviointia. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017.) Erityisen ja vaativan erityisen tuen tavoitteena on myös edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta yhdessä kuntoutuspalveluiden kanssa. Yksilöllisellä opiskelun tukemisella tavoitellaan tilannetta, jossa tukea tarvitseva opiskelija pystyisi suoriutumaan opinnoistaan ja työllistymään koulutuksen jälkeen. (Luovi 2022.)

Opiskelijalle suunnatut tukitoimet tulee suunnitella yksilöllisesti räätälöiden ja tuen tarve huomioiden. Tuen tarpeen tunnistaminen on tärkeää, jotta tukitoimet voidaan kohdistaa oikein. Erityisen tuen opiskelijoiden haasteet voivat olla hyvin monimuotoisia, ja tästä syystä myös tukimuotojen on oltava moniammatillisia ja monipuolisia. (Sandberg 2017.) Esimerkiksi lukivaikeus voi vaikuttaa elämänhallintaan laajasti ja toistuvat epäonnistumiset opinnoissa voivat vaikuttaa merkittävästi henkilön itsetuntoon. (Qvarnström 2013.) Tuen tarpeiden ollessa monimuotoisia ja niiden vaikutusten ollessa laajoja pedagogisen tuen lisäksi opiskelijoille on hyvä tarjota tukea elämänhallintaan, itsetunnon vahvistamiseen sekä vahvuuksien tunnistamiseen ja mielen terveyden tukemiseen. (Sandberg 2017.) Tässä työssä tutkimus on rajattu koskemaan erityisesti pedagogista tukea ja erityisopetusta.

Erityisopetus tarkoittaa oppilaitoksen tarjoamaa kuntoutusta ja ensisijaisesti opiskelun tukea. Se kytkeytyy usein oppimisen taitoihin ja strategioihin, sopivien oppimistapojen etsimiseen sekä oppimiseen liittyvän itsetunnon kasvattamiseen. Erityisopetuksen tarkoituksena on tukea opiskelijaa, jolla on oppimisen tai sopeutumisen vaikeuksia. Erityisopetuksessa keskitytään opiskelijan yksilöllisiin opiskelutapoihin ja tavoitteisiin. Oikeatasoisten ja realististen tavoitteiden asettamisella pyritään takaamaan oppimisen onnistuminen. Onnistumisen kokemukset ja sosiaalisten taitojen opetus tukevat opiskelijan myönteistä minäkäsitystä. Näiden lisäksi erityisopetuksessa otetaan huomioon yksilölliset tarpeet opiskelussa. Esimerkiksi lisäajan saaminen tehtäviin, oppimisen apuvälineet sekä tehtävien suoritusstavan valinta kuuluvat olennaisena osana erityisopetukseen. (Kuntoutussäätiö 2021.)

4 ERITYISOPETUKSEN ANTAMISEN PERUSTEET

Opiskelijalle tarjottavasta erityisestä tuesta päättää koulutuksen järjestäjä yhdessä opiskelijan ja alaikäisen kohdalla huoltajan kanssa. Oppilaitos ei tee diagnooseja vaan sen vastuulla on kartoittaa erityisen tuen tarve opiskelijan hakeutuessa koulutukseen sekä opintojen alkuvaiheessa. Joillain opiskelijoilla voi kuitenkin olla jo valmiiksi todettu ja diagnosoitu oppimisvaikeus, vamma tai sairaus. Tuen muotoja suunniteltaessa on kuitenkin muistettava, että diagnoosi ei yksiselitteisesti kuvaa opiskelijan tuen tarvetta, muotoa tai määrää. Tästä syystä oppilaitoksen on suunniteltava erityisen tuen kokonaisuus sellaiseksi, että tuen tarpeen kartoittaminen ja sen keinojen määrittely on mahdollisimman yksilöllistä ja tarkkaa. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2022.) Vaikka diagnoosi tai muu asiantuntija lausunto kertoo vain murto-osan opiskelijan tuen tarpeesta, se voi kuitenkin antaa suuntaa sille mitä erityisopetuksessa on opiskelijan kohdalla otettava huomioon.

4.1 Erityiset oppimisvaikeudet

Oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilöllä on vaikeuksia saavuttaa hänelle asetetut opintoihin liittyvät tavoitteet, tai tavoitteiden saavuttaminen vaatii kohtuuttoman paljon aikaa. Oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan yleensä erityisiä oppimisvaikeuksia. Erityiset oppimisvaikeudet ovat spesifejä, aivojen toiminnallisista ja rakenteellisista erityispiirteistä johtuvia vaikeuksia oppimisessa. Erityiset oppimisvaikeudet eivät ole ulkoisten tekijöiden aiheuttamia, eli niiden syntyyn ei vaikuta esimerkiksi riittämätön opetus, aistivamma tai tunne-elämän ongelmat. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2020.)

Erityisiä oppimisvaikeuksia esiintyy arviolta noin 5–10%:lla ihmisistä. Oppimisen vaikeudet voivat ilmetä lukemisen, kirjoittamisen ja matemaattisen osaamisen alueilla, mutta ne voivat näkyä myös ei-kielellisellä alueella hahmottamisen ja keskittymisen vaikeuksina. Ihmisellä voi olla vaikeuksia joko yhdellä näistä alueista, tai oppimisvaikeudet voivat olla monimuotoisia, eli hankaluuksia voi näkyä monella eri oppimisen alueella samanaikaisesti. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2020.)

Lukivaikeus

Lukivaikeus (dysleksia) tarkoittaa lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeutta, jota kutsutaan puhekielessä myös nimellä lukihäiriö. Oppimisvaikeuksista lukivaikeus on yleisin. Lukivaikeuden määrää väestötasolla on vaikea arvioida, mutta sitä arvioidaan esiintyvän noin 5–10 %:lla

väestöstä. Osalla lukivaikeuden piirteet on helppo tunnistaa, mutta lukivaikeuden ollessa lievä se voi jäädä tunnistamatta kokonaan. Tavallisesti lukivaikeuden oireet tunnistetaan jo lapsena, mutta osalla se todetaan vasta nuorena tai aikuisiällä. (Korkeamäki, Poutiainen 2016.)

Lukivaikeus on alkuperältään neurobiologinen, eli se on kehityksellinen oppimisvaikeus. Lukivaikeus on usein perinnöllinen ja alttius siihen on aivoissa jo syntymästä lähtien. Lukivaikeuden ilmenemismuodot ovat hyvin yksilöllisiä, mutta keskeisinä piirteinä voidaan nähdä äänneisiin liittyvän, eli fonologisen tiedon hahmottamisen ja käsittelyn vaikeutta. Myös virheellisyys ja hitaus yksittäisten sanojen lukemisessa on yksi lukivaikeuden ominaispiirteistä. (Kuntoutussäätiö 2022.) Tekstin oikein kirjoittaminen vaatii toimivaa äänneanalyysiä ja kuullunerottelukykyä ja tästä syystä henkilöllä voi usein esiintyä lukemisvaikeuksien rinnalla myös vaikeuksia kirjoittamisessa (Qvarntröm 2013). Lukivaikeuteen liittyy usein myös ongelmia työmuistissa. Henkilöllä, jolla on lukivaikeus, voi olla vaikeuksia muistaa suullisia ohjeita, sekä ymmärtää monimutkaisia ajatuskokonaisuuksia. Työmuistin ollessa kapea ja rajoittunut, myös luetun ymmärtäminen sekä ongelmanratkaisu vaikeutuvat. (Kuntoutussäätiö 2022.)

Kehityksellinen kielihäiriö

Kehityksellisessä kielihäiriössä ihmisen puheen ja kielen kehitys viivästyy tai se ei muuten kehity iän mukaisella tavalla. Esimerkiksi sanojen, käsitteiden sekä kieliopin oppiminen voi olla hidasta. Siihen voi liittyä useita liitännäisvaikeuksia, joita voivat olla haasteet toiminnanohjauksessa, pulmat tarkkaavaisuudessa tai poikkeavuudet aistikäsittelyssä. Kehityksellinen kielihäiriö on periytyvä ja sitä esiintyy arviolta noin 7 %:lla väestöstä. Aiemmin kehityksellistä kielihäiriötä kutsuttiin nimillä dysfasia ja kielellinen erityisvaikeus, mutta termi muutettiin WHO:n uuden ICD-11-tautiluokituksen myötä. (Aivoliitto 2021.)

Puheeseen ja kieleen liittyvät vaikeudet todetaan usein jo lapsena, mutta ne vaikuttavat ihmisen elämässä vielä nuorena ja aikuisena. Kehityksellinen kielihäiriö vaikuttaa moneen ihmiselämän osa-alueeseen kuten tunteiden käsittelyyn, sosiaalisiin suhteisiin, työhön ja opiskeluun. Nuorena ja aikuisena vaikeudet näkyvät tavallisesti sananlöytämisen vaikeuksina ja lauseiden rakentaminen voi olla vaikeaa. Tästä syystä omista ajatuksista ja tunteista kertominen voi tuntua haastavalta ja vitsien sekä sarkasmin ymmärtämisessä voi olla haasteita. (Aivoliitto 2021.)

Kielelliset vaikeudet näkyvät nuorena ja aikuisena usein myös muina oppimisen vaikeuksina. Tavallisimpia näistä ovat matemaattiset vaikeudet, luku- ja kirjoittamisvaikeudet sekä haasteet

vieraiden kielten oppimisessa. Luku- ja kirjoittamisvaikeuksien takia laajojen tekstikokonaisuuksien ymmärtäminen voi olla vaikeaa ja lukeminen hidasta. (Aivoliitto 2021.)

Laskemiskyvyn häiriö

Laskemiskyvyn häiriön eli dyskalkulian taustalla on synnynnäinen neurologinen kehityksen häiriö. Dyskalkulian on arvioitu esiintyvän noin 5–7 %:lla ihmisistä. Oppimisvaikeudet matematiikassa jäävät useammin huomiotta kuin vaikeudet lukemisessa ja kirjoittamisessa. Tutkimusten mukaan kouluissa ei tueta matemaattisista erityisvaikeuksista kärsiviä opiskelijoita yhtä paljon, kuin lukemiseen liittyvistä ongelmista kärsiviä. (Räsänen 2012.)

Laskemiskyvyn häiriö voi ilmetä monella eri tavalla. Henkilölle, jolla on dyskalkulia, kaikki laskemiseen ja numeroihin liittyvä voi tuntua ylitsepääsemättömän vaikealta. Ongelmat esiintyvät usein jo perus yhteen-, vähennys-, jako-, ja kertolaskuissa. Henkilön voi olla vaikea muistaa laskusääntöjä sekä numerosarjoja, ja joskus numeroita voi puuttua tai ne voivat vaihtaa paikkaa. Myös lukujen oikeinkirjoituksessa ja määrien arvioinnissa voi olla suuria haasteita. Dyskalkulia voi vaikeuttaa erilaisten käyrien ja graafien ymmärrystä, sekä suuntien hahmottamista. (Erialaisten oppijoiden liitto ry 2022.)

Hahmotushäiriö

Hahmotushäiriöllä tarkoitetaan vaikeuksia, jotka johtuvat aivojen poikkeuksellisesta tavasta käsitellä erilaisiin objekteihin, kuten esineisiin ja kasvoihin liittyvää havainnointitietoa. Usein haasteita näkyy objektien välisten suhteiden ymmärtämisessä, jolloin esimerkiksi asioiden koostuminen hankaloituu, eikä niinkään asioiden tunnistamisessa. Hahmotushäiriö ei liity astitoiminnan häiriöihin, kuten näköaistiin, vaan nimenomaan siihen miten ihmisen aivot käsittelevät ja muokkaavat informaatiota ja luovat mielikuvia. (Niilo Mäki Instituutti 2022.)

Hahmotushäiriölle ei ole virallista diagnoosia, joten sen yleisyyttä on hankala määritellä. Kyselyiden perusteella voidaan kuitenkin arvioida, että hahmotushäiriötä esiintyy noin 4–5 %:lla koululaisista. Hahmotushäiriötä lievempiä hahmotusvaikeuksia voi olla vielä suuremmalla joukolla. (Niilo Mäki Instituutti 2022.)

Hahmottamisen suhteen eri-ikäisiltä ihmisiltä vaaditaan eri asioita, ja tästä syystä hahmotushäiriöt voivat näkyä eri tavalla ihmisen eri ikäkausina. Toisella asteella hahmottamishäiriö näkyy usein erityisesti ajan ja kokonaisuuksien hahmottamisen vaikeutena. Ajankäytön kannalta

hahmotushäiriö voi hankaloittaa tehtäviin tai paikasta toiseen siirtymiseen kuluvan ajan arviointia. Hahmotushäiriö saattaa myös vaikeuttaa pienistä tehtävistä koostuvien kokonaisuuksien hallintaa. Vaikeudet tilan hahmottamisessa saattavat johtaa jopa siihen, että isossa marketissa tai varastossa työharjoittelussa oleva opiskelija voi eksyä. (Niilo Mäki Instituutti 2022.)

4.2 Keskittymisen ja tarkkaavaisuuden häiriö

Synnynnäiset ja jatkuvat ongelmat keskittymisessä ja tarkkaavaisuudessa voivat todennäköisesti kertoa kehityksellisestä neuropsykiatrisesta häiriöstä. Tunnetuimpia niistä ovat ADHD (attention deficit/hyperactivity disorder) ja ADD (attention deficit disorder). (Huttunen, Socada 2019.)

ADHD on oireyhtymä, jossa aivojen tarkkaavaisuutta ja keskittymistä säätelevän hermoverkon kehitys on häiriintynyt. ADHD on havaittavissa jo lapsuudessa, ja toisilla oireet jatkuvat läpi nuoruuden ja aikuisiän. Lapsilla ja nuorilla ADHD:ta arvioidaan esiintyvän noin 4–7 %:lla ja aikuisista luku on 2–3 %. (Huttunen, Socada 2019.)

Huttunen ja Socada mainitsevat ADHD:n yleisiksi oireiksi liiallisen tarkkaamattomuuden, ylivilkkauksen, hyperaktiivisuuden sekä hetken mielialojen syntyvän impulsiivisen käytöksen. Näiden oireiden esiintyminen on kuitenkin yksilöllistä, ja toisilla voivat korostua erityisesti joko ylivilkkaus tai tarkkaamattomuus, kun taas toisilla voi esiintyä enemmän tai vähemmän kaikkia näitä oireita. Nuoruuteen ja aikuisuuteen jatkuessaan, ADHD:n oireet vaikeuttavat keskittymistä opiskelu- ja työtehtäviin. ADHD-oireiden vahvuus ja niiden aiheuttama haitta vaihtelee, mutta suurimmalla osalla haitta on merkittävä. ADHD:lle tyypilliset oireet saattavat johtaa huonommuuden kokemukseen ja itsetunnon laskuun ja ne voivat vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä. ADHD-oireet voivat myös estää henkilöä suoriutumaan tehtävistään kyvykkyyttään vastaavalla tavalla, joka voi johtaa esimerkiksi opintojen keskeytymiseen. (Huttunen, Socada 2019.)

ADHD:sta voidaan erottaa ilmenemismuoto, jossa ei esiinny ylivilkkautta. Tätä muotoa kutsutaan ADD:ksi. ADD-oireiset ihmiset ovat usein rauhallisia ja omiin ajatuksiin uppoavia, mutta heillä on haasteita tarkkaavuuden säätelyssä, sekä keskittymisessä. ADD-oireisella opiskelijalla esiintyy usein haasteita toiminnan aloittamisessa, ohjaamisessa sekä ylläpitämisessä. Opiskelija saattaa myös olla toiminnassaan hidaskäyttöinen ja hänen keskittymisensä herpaantuu helposti, jolloin

toiminta keskeytyy. Toisaalta ADD-oireinen henkilö saattaa keskittyä hyvinkin pitkään johonkin asiaan, joka on hänelle mieluinen. (Lemetyinen 2019.)

4.3 Laaja-alaiset oppimisen vaikeudet

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet tarkoittavat vaikeasti määriteltäviä oppimisen ja toimintakyvyn puutteita, jotka haittaavat henkilön suoriutumista lähes kaikissa kouluaineissa, sekä vaikeuttavat selviämistä myös myöhemmässä elämässä. Kognitiivisten kykyjen heikkous ja erityisesti uusissa ja vaativissa tilanteissa esille tulevaa haastetta ongelmanratkaisussa voidaan pitää keskeisenä piirteenä laaja-alaisia oppimisvaikeuksia kuvailtaessa. Laaja-alaisessa oppimisvaikeudessa henkilön kognitiivisten kykyjen ja tiedonkäsittelyn heikkoutta ei voida selittää mielenterveyteen tai muihin oppimisen erityisvaikeuksiin liittyvillä syillä. Heikon koulumenestyksen lisäksi laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin liitetään keskimääräistä heikompi älykkyys. (Verve 2019.)

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet vaikuttavat henkilön toiminnanohjaukseen sekä sosiaalisiin taitoihin. Toiminnanohjauksella tarkoitetaan henkilön havainto-, muisti- ja liiketoimintojen yhdistämistä tavoitteelliseksi toiminnaksi. Keskeisiä toiminnanohjaukseen liittyviä taitoja ovat kyky määritellä tilanteen vaatimukset ja päämäärä, luoda suunnitelma päämäärän saavuttamiseksi ja toimia sen mukaisesti, sekä arvioida omaa toimintaansa ja muuttaa sitä tarpeen vaatiessa. Vaikeudet vastavuoroisissa sosiaalisissa tilanteissa ovat keskeisiä ja usein myös ensimmäisiä merkkejä laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa. (Verve 2019.)

Uusien asioiden oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät epäonnistumiset ja vaikeudet vaikuttavat usein negatiivisesti henkilön itsetuntoon. Negatiivinen kuva itsestä oppijana voi luoda huomattavan esteen myöhemmälle opiskelulle. Monet laaja-alaisen oppimisvaikeuksien henkilöistä päätyvät opiskelemaan peruskoulun jälkeen ammatillisiin erityisoppilaitoksiin. Opintojen keskeytyminen on monella ammatillisella koulutusalaalla ongelma ja onkin perusteltua olettaa, että laaja-alaisesta oppimisvaikeudesta kärsivällä nuorella on vielä keskimääräistä suurempi riski opintojen keskeytykselle. Kouluissa henkilön toimintakyky voidaan vielä melko hyvin huomioida, mutta varsinkin opintojen jälkeen ja aikuisiällä laaja-alaiset oppimisvaikeudet nähdään huomattavana syrjäytymisen riskitekijänä. (Verve 2019.)

4.4 Autismin kirjo

Autismin kirjon häiriö on aivojen neurobiologinen kehityshäiriö, joka vaikuttaa ihmisen vuorovaikutukseen ja viestimiseen, sekä siihen miten hän aistii ja kokee ympärillään olevan maailman. Erilaiset tutkimukset ja katsaukset ovat osoittaneet, että noin 1 % väestöstä kuuluu autismin kirjoon. Tällä perusteella Suomessa voidaan arvioida elävän noin 54 000 kirjoon kuuluvaa henkilöä ja diagnoosien määrä on vuosituhannen vaihdoksen jälkeen ollut kasvussa. (Autismi- ja aspergerliitto Ry 2015.) Vuosina 1999–2001 suomalaislapsilla on diagnosoitu kaksi kertaa enemmän lapsuuden autismia tai siihen liittyviä häiriöitä, kuin kymmenen vuotta aiemmin. Syiksi autismin kirjoon liittyvien diagnoosien kasvuun on kuvattu kirjoon liittyvien piirteiden parempi tunnettavuus, diagnostiikan muuttuminen, sekä autismin todellinen lisääntyminen. (Gissler 2014.)

Autismin kirjon häiriö on koko elämän kestävä oireyhtymä, joka ilmenee jokaisella kirjon ihmisellä yksilöllisin tavoin. Osa autismin kirjon ihmisistä pystyy elämään hyvin itsenäistä elämää, kun taas osa tarvitsee vahvaa tukea koko elämänsä ajan. Yksilöllisyydestä ja vaihtelevuudesta huolimatta autismin kirjoon kuuluvilla ihmisillä voidaan havaita näkyviä ja tunnistettavia erityispiirteitä. Nämä erityispiirteet liittyvät sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin, viestintään ja arjessa toimimiseen. Autismin kirjon häiriössä voi esiintyä esimerkiksi aisti yli- tai aliherkkyttä. Aistiherkkyudet voivat liittyä ääniin, hajuihin, valoihin, väreihin, makuihin ja kosketukseen. (Autismiliitto 2022.)

Kansainvälisessä tautiluokitusjärjestelmässä (ICD-11) autismin kirjon häiriölle tyypillisiksi piirteiksi luokitellaan vaikeus luoda ja ylläpitää vastavuoroisia sosiaalisia suhteita ja kommunikaatiota. Myös toistava, rajoittunut, ja joustamaton käytös nähdään yhtenä tyypillisenä piirteenä autismin kirjon häiriössä. Autismin kirjon häiriön tuomat haasteet vaikuttavat ihmisen sosiaalisiin suhteisiin niin koulussa ja töissä kuin vapaa-ajallakin. Koulumaailmassa näkyvä autismin kirjon piirre voi usein olla jumiutuminen. Opiskelijan voi esimerkiksi olla haastavaa aloittaa ja lopettaa tehtävää ilman tukea. (Lemetyinen 2021.)

Autismin kirjoon liittyy myös vahvuuksia. Kirjon ihmisellä voi olla erityisen hyvä kyky havaita yksityiskohtia, tai hänellä voi olla erityisen vahva keskittymiskyky häntä kiinnostaviin asioihin. Autismikirjoon liitetään usein myös hyvä oikeudentaju. (Autismiliitto 2022.)

4.5 Mielen terveyden häiriöt

Joka viides suomalainen sairastaa jotakin mielen terveyden häiriötä. Mielen terveyden häiriöiden tarkka määrittelyminen on vaikeaa, sillä useat niihin liittyvät oireet kuuluvat ajoittaisina tavalliseen elämään. Moni ihminen kohtaa elämänsä aikana surua, pettymyksiä, ajoittaisia nukahtamisvaikeuksia, pelkoa ja ahdistusta. Mielen terveyden häiriöstä on kyse silloin, jos ihmisen ajatukset, tunteet ja mieliala haittaavat tämän ihmissuhteita, toimintakykyä tai aiheuttavat kärsimystä. Vakava mielen terveyden häiriö voi lamaannuttaa ihmisen täysin. (Huttunen 2017.)

Mielen terveyden häiriöt ovat yleiskäsite erilaisille psykiatrisille häiriöille. Mielen terveyden häiriöihin ei liity kaikille yhteisiä oireita, mutta usein ne kuitenkin ovat jokapäiväisiä ja päivittäistä hyvinvointia haittaavia. Mielen terveyden häiriöitä on monenlaisia ja mielen terveyden ja sairauden häilyvästä rajasta huolimatta ne pyritään diagnosoimaan mahdollisimman tarkasti. (Huttunen 2017.)

Mielen terveyden häiriöt vaikuttavat ihmisen oppimiseen ja koulussa olemiseen monella tavalla. Mielen terveyden häiriöt liittyvät oppimisvaikeuksiin, hahmottamisen ongelmiin sekä motivaatioon. Epäonnistumiset koulutyössä voivat altistaa käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmille. Masennusoireet liittyvät suoraan opiskelijan sosiaalisten ja kognitiivisten kykyjen heikkenemiseen. (Kaltiala-Heino, Ranta & Fröjd 2010.) Masennusta sairastaneet ovat yleisesti kertoneet muistiin ja keskittymiseen liittyvistä vaikeuksista. Neuropsykiatrisissa tutkimuksissa on todettu masennuksen vaikuttavan erityisesti kielelliseen muistiin ja oppimisenvaikeuksiin, toiminnan ohjaukseen, sekä tiedonkäsittelyn sekä psykomotoriikan hidastumiseen. (Mielen terveystalo 2022.)

Myös opiskelijan kokema ahdistus voi vaikuttaa koulumenestykseen. Sosiaalinen ahdistus voi vaikeuttaa esimerkiksi kouluun saapumista, tunneilla vastaamista sekä ryhmätöiden tekemistä. (Kaltiala-Heino, Ranta & Fröjd 2010.) Ahdistuneisuushäiriöön liittyy usein muistiin painottuvia tiedonkäsittelyn ongelmia sekä tarkkaavuuteen ja keskittymiseen liittyviä pulmia. Ahdistuneisuushäiriöön voi liittyä myös pakko-oireisia häiriöitä, kuten pakkoajatuksia ja pakkotoimintoja, tai näiden yhdistelmiä. Näihin pakko-oireisiin häiriöihin voi liittyä toiminnanohjauksen, valikoivan tarkkaavuuden sekä kielellisen muistin ja kielellisen sujuvuuden ongelmia. (Mielen terveystalo 2022a.)

Kaksisuuntainen mielialahäiriö on pitkäkestoinen mielialahäiriö. Siihen liittyy vaihtelevasti masennusoireita ja maanisia oireita, sekä näiden lisäksi oireettomia ajanjaksoja. Maniavaiheeseen liittyy usein keskittymisvaikeuksia, häiriöherkkyyttä sekä impulsiivisuutta. Päätöksenteko ja oman toiminnan suunnittelu sekä arviointi voivat vaikeutua ja ihmisen psykomotoriikka nopeutua. (Mielenterveystalo 2022a.) Psykomotoriikan nopeutuminen voi aiheuttaa esimerkiksi raajojen ylimääräistä liikettä ja pakonomaista kävelyä (Mielenterveystalo 2022b.) Masennuksen aikana on tyypillistä, että ihmisen vireys ja aloitekyky heikentyvät. Masennusjakso voi vaikeuttaa myös tarkkaavuuden pitkäkestoista ylläpitämistä ja toiminnanohjausta. Masennusjakso voi myös huomattavasti hidastaa henkilön psykomotoriikkaa. (Mielenterveystalo 2022a.)

Skitsofrenia on yleisin sellaisista mielisairauksista, joka heikentää henkilön kykyä arvioida todellisuutta. Muutokset tiedonkäsittelyssä ja oppimisessa ovat skitsofrenian keskeisimpiä oppimiseen liittyviä oireita. Suurimpia muutoksia ilmenee usein toiminnanohjauksen, muistin sekä tarkkaavuuden osa-alueilla. Prosessointinopeudessa tapahtuvat muutokset voivat heijastua myös muihin oppimisen ja tiedonkäsittelyn alueisiin. Ongelmat tiedonkäsittelyssä heijastuvat usein myös työkykyyn sekä sosiaaliseen selviytymiseen. Skitsofrenia voi vaikuttaa myös muistiin. Usein asioiden mieleen painaminen ja niiden mielestä haku voivat hankaloitua. Tämän lisäksi työmuistin toiminta saattaa heikentyä. (Mielenterveystalo 2022a.)

Edellä mainittujen mielen terveyden häiriöiden lisäksi käytöshäiriön ja anoreksian on myös todettu vaikuttavan opiskelijat koulumenestykseen. Käytöshäiriöön kuuluva auktoriteettien vastustaminen ajaa opiskelijan helposti ristiriitaan opettajien kanssa ja usein opiskelijan poissaolot lisääntyvät. Anoreksian taas tiedetään liittyvän vaikeuksiin liittyen muun muassa matemaattisiin ja kielellisiin tehtäviin. Kaiken kaikkiaan mielen terveyden häiriöt voivat ratkaisevasti vaikuttaa opiskelijan arvosanojen laskuun sekä opintojen keskeytymiseen ja näin ollen myös jatko-opintoihin sekä työelämään siirtymiseen. (Kaltiala-Heino, Ranta & Fröjd 2010.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusmenetelmillä tarkoitetaan empiirisen tutkimusaineiston hankinta- ja analysointivälineitä. Tutkimusmenetelmät voivat olla joko määrällisiä (quantitative) tai laadullisia (qualitative). Tutkimukseen sopivan tutkimusmenetelmän valinnassa otetaan huomioon tutkimuskysymykset, niihin vastaamista varten hankittu aineisto, sekä myös tutkimuksen teoreettinen kehys. (Jyväskylän yliopisto 2022.) Tässä työssä tutkimusmenetelminä on käytetty haastatteluita, sekä työpajaa.

5.1 Haastattelu

Haastattelu tunnetaan yhtenä käytetyimpänä tiedonkeruutapana. Haastattelussa tiedonkerääjä, eli tutkija sekä haastateltava keskustelevat tutkimusaiheeseen liittyen enemmän tai vähemmän strukturoidusti. Tutkimushaastattelun tavoitteena on aina kerätä tutkimusaineistoa, jota analysoida ja tulkitsemalla voidaan suorittaa ennalta valittu tutkimustehtävä. Haastattelun idea perustuu siihen, että jos halutaan tietoa ihmisten elämästä, on toisinaan viisasta kysyä siitä ihmiseltä itseltään. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tästä syystä haastattelu on valikoitunut myös tämän opinnäytetyön tärkeimmäksi tutkimusmenetelmäksi. Kun työllä halutaan selvittää toimivimpia erityisopetuksen toimintamalleja ja työvälineitä, on viisainta kysyä niiden käytöstä ja tarpeesta suoraan niiltä ihmisiltä, joita aihe koskettaa.

Haastattelutyyppejä on useita. Haastattelut voidaan luokitella eri tyypeihin esimerkiksi haastattelun rakenteen mukaan. Haastattelun rakenteella tarkoitetaan sitä, kuinka paljon liikkumavaraa haastateltavalle annetaan ja kuinka tarkkoja kysymyksiä hänelle esitetään. Vapainta haastattelutyyppejä kutsutaan avoimeksi haastatteluksi, jossa keskustelua ei ole sidottu tiukkaan formaattiin. Täysin strukturoidut lomakehaastattelut taas ovat haastattelutyypeistä formaalisimpia ja ne vastaavat kyselylomakkeen täyttämistä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Avoimen haastattelun ja lomakehaastattelun väliin sijoittuva teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja aiheita. Teemahaastattelussa haastattelulle ei ole suunniteltu tarkkaa runkoa, eikä se etene tarkkojen kysymysten kautta. Haastattelussa aiheiden puhumisjärjestys on vapaa eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä puhuta kaikista aiheista. Toisaalta teemahaastattelu vaatii niin haastattelijalta kuin haastateltavaltaakin mielenkiintoa ja tietämystä valitusta aiheesta ja tästä syystä myös haastateltavat on valittava harkiten. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tässä opinnäytetyössä haastateltavina toimivat niin opetus- ja ohjausalan ammattilaiset, kuin ammatillisen erityisopetuksen opiskelijat. Opetus- ja ohjausalan ammattilaisten haastatteluja järjestettiin yhteensä kolme. Yksi haastatteluista järjestettiin ryhmämuotoisena, jolloin haastateltuja erityisopetuksen ammattilaisia kertyi yhteensä yhdeksän. Opiskelijoita työssä haastateltiin yhteensä viittä. Haastatteluiden tarkoituksena oli selvittää näiden ihmisten kokemuksia ja mielipiteitä toimivasta ja toisaalta toimimattomasta erityisopetuksesta.

Haastatteluiden tyypiksi valikoitui teemahaastattelu. Haastatteluissa oli tarkoitus käsitellä yleisimpiä erityiseen ja vaativaan erityiseen tukeen johtavia diagnooseja sekä sitä, miten tuen tarpeet oli huomioitu opiskelijoiden saamassa opetuksessa. Vaikka kaikissa haastatteluissa käydyt aiheet olivat samoja, teemahaastattelu antoi keskustelulle vapauden kulkea haastateltavalle sopivaan suuntaan. Keskusteluissa keskityttiin erityisesti niihin aiheisiin, joista haastateltavalla oli kokemusta ja kerrottavaa.

5.2 Työpaja

Työpajatyöskentelyn aikana on mahdollista tutkimuksen aihealueisiin sekä niihin liittyviin erityisiin ongelmakohtiin ja löytää täysin uusia näkökulmia tutkimuksen lähtötilanteeseen. Työpajat tarjoavat tilan täysin vapaalle keskustelulle ja luovuudelle. On myös mahdollista, että työpajan aikana tutkijan merkityksettöminä olevat haasteet ja mahdollisuudet nousevat esille uudella tavalla, muuttavat muotoaan tai vaihtuvat jopa kokonaan. Usein työpajaan osallistuvat henkilöt lähestyvät aihetta eri taustoista ja näin ollen tutkijalla on mahdollisuus saada laajempi näkemys lähtötilanteesta ja ongelmanratkaisukeinoista kuin yksin luomalla. (Xamk 2019.)

Työpajan aikana järjestäjän on pidettävä huolta siitä, että kaikki esille tulevat ideat ja näkökulmat tulevat kuulluksi tasa-arvoisesti sekä kattavasti. Tämä vaatii järjestäjältä hyviä ohjaamistaitoja. Työpajan järjestäjän tulisi osata ohjata keskustelua puuttumatta siihen itse. Myös työpajan aikana syntyneen tiedon keräämiseen on hyvä kiinnittää huomiota. Esimerkiksi nauhoittaminen, tai työpajoissa paljon käytetyt post-it laput auttavat tutkijaa varmistamaan, että kaikki oleellinen tieto on saatavilla myös työpajan jälkeen. Haastatteluun ja kyselyyn verrattuna työpaja on haastava tapa kerätä aineistoa ja tehdä johtopäätöksiä. Toisaalta työpajan aikana kerätty aineisto on takuuvarmasti asianmukaista, ajankohtaista sekä usein myös kehittämiskelpoista. (Xamk2019.)

Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisille järjestettiin työpaja helmikuussa 2022. Työpajaan osallistui yhteensä 30 henkilöä ja heidät jaettiin neljään ryhmään. Työpajan aikana ryhmiin jaetut henkilöt keskustelivat dialogimaisesti heille annetuista aiheista. Aikaa keskustelulle oli kullekin ryhmälle annettu noin 30 minuuttia. Työpajan alussa osallistujille kerrottiin, että keskustelun aiheena olivat erityispedagogisen ratkaisut ja aihetta rajattiin koskemaan erityisesti oppimisympäristöjen ja oppituntien strukturointia. Työpajan osallistujat keskustelivat siitä, onko oppituntien ja päivien ennakointi tärkeää ja millä tavoilla he ovat itse luoneet ennakoitavuutta ja rakennetta. Osallistujia pyydettiin myös pohtimaan uudenlaisia tapoja struktuurin luomiseen. Työpajan tavoitteena oli paitsi kerätä tietoa tämän työn tietopohjaksi, mutta myös antaa erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisille mahdollisuus jakaa tietämystä ja toimintamalleja toisilleen.

6 ASIANTUNTIJAHAASTATTELUIDEN TULOKSET

Asiantuntijahaastattelut jaettiin teemoihin. Teemoihin oli eritelty erityisopetukseen perusteena toimivia diagnooseja kuten keskittymisen ongelmat, erityiset kielelliset ja ei-kielelliset oppimisvaikeudet, autismin kirjo, käyttäytymisen häiriöt, psyykkiset pitkäaikaissairaudet, aistivammat ja älylliset kehitysvammat. Haastattelut pyrittiin pitämään dialogimaisina ja haastateltaville ennettiin vapaus paneutua sellaisiin teemoihin, joista heillä oli eniten kokemusta. Asiantuntijahaastatteluita järjestettiin yhteensä kolme, joista yksi oli ryhmämuotoinen. Haastateltuja asiantuntijoita kertyi yhteensä yhdeksän. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin jälkikäteen. Litteroiduista haastatteluista poimittiin useimmin esille tulleet työkalut, toimintamallit sekä huomioit, joista koostettiin kirjallinen selonteko. Selonteon lisäksi haastatteluiden pääkohdista muodostettiin selkeät kuvat visualisoimaan työn tuloksia.

Jokaisessa haastattelussa korostettiin opiskelijoiden yksilöllisyyttä. Haastateltavat pitivät ensiarvoisen tärkeänä jokaiseen opiskelijaan ja heidän tuen tarpeisiinsa tutustumista. Keskusteluissa tuotiin esille se, että diagnoosi ei kerro opiskelijan tilanteesta kaikkea, vaan saman diagnoosin saanut opiskelija voi tarvita opinnoissaan erilaista tukea kuin toinen saman diagnoosin saanut. Pienet ryhmäkoot koettiin tutustumisen ja avoimen keskustelun kannalta tärkeinä.

6.1 Keskittymisen ongelmat

Keskittymisen pulmat eivät aina näy päällepäin rauhattomana käytöksenä, vaan ne voivat esiintyä rauhattomana mielenä, jolloin keskittymisen suuntaaminen ja ylläpitäminen on haastavaa. (Lemmetyinen 2019.) Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisia pyydettiin haastattelussa kertomaan millaisia työkaluja ja toimintatapoja he pitivät toimivina, mikäli ryhmässä opiskelevalla henkilöllä oli ongelmia keskittymisen kanssa. Keskusteluissa mietittiin myös sitä, millaisia asioita oppimisympäristössä olisi otettava huomioon, jotta ympäristö tukisi mahdollisimman hyvin keskittymisen ohjaamista sekä pitämistä oleellisessa asiassa.

Aistiärsykkeet

Erityisopetuksen ammattilaisten mielestä aistiärsykkeistä riisuttu oppimisympäristö ja pienet opetusryhmät tukevat opiskelijan keskittymistä. Oppimisympäristöissä olisikin hyvä pysähtyä tarkastelemaan tilaa rauhassa kaikkien aistien avulla. Näköaistille ärsykeitä tarjoavat sekava ja sotkuinen ympäristö sekä muiden liikehdintä oppimisympäristössä tai sen välittömässä läheisyydessä. Erilaisia julisteita ja infograafeja pursuilevat seinät, epäjärjestyksessä olevat hyllyt

ja kaapit, sekä pöydillä lojuvat ylimääräiset tavarat herpaannuttavat helposti opiskelijan suuntaamaan huomionsa pois oleellisesta asiasta. Haastatteluissa tuli ilmi, että erityisopetuksessa käytettävien tilojen perusratkaisujen tulisi olla selkeitä ja yksinkertaisia, jolloin järjestyksen ylläpitäminen on helppoa niin opiskelijoille kuin opetus- ja ohjaushenkilöstölle. Tavaroille merkityt ja värikoodatut paikat helpottavat tavaroiden palauttamista omille paikoille.

Näköaistiin liittyvät myös oppimisympäristön valaistus. Erityisopetuksen ammattilaiset muistuttivat, että samassa opetusryhmässä saattaa opiskella samanaikaisesti opiskelijoita, joille kirkkaat valot aiheuttavat keskittymisen pulmia, kun taas toisen kohdalla on huolehdittava siitä, että valaistus on riittävä. Uusissa ja nykyaikaisissa koululuokissa valaistuksen säätömahdollisuudet on huomioitu, mutta myös opiskelijan istumapaikka vaikuttaa siihen millaisessa kulmassa valo osoittaa työpöydälle tai opiskelijan kasvoihin.

Oppimisympäristössä ja sen välittömässä läheisyydessä tapahtuva liikehdintä on myös hyvä ottaa huomioon opiskelijan istumapaikkaa mietittäessä. Liikehdinnästä häiriintyvän opiskelijan istumapaikka kannattaa sijoittaa luokkahuoneen reunalle niin, että se ei sijaitse suoraan vilkkaimman käytävän vieressä. Istumapaikka voidaan myös sijoittaa niin, että opiskelijan selkä on lähellä seinää, jolloin opiskelijan ei tarvitse huomioida selän takana tapahtuvia asioita. Myös istumapaikan lähellä oleva ikkuna voi kääntää keskittymisen ulkona tapahtuviin asioihin. Jos opiskelija häiriintyy kovasti vieressä olevien opiskelijoiden liikehdinnästä, hänelle voidaan tarjota työpöydälle tai sen viereen sijoitettavia sermejä ja näköesteitä.

Luokkahuoneessa tai tilan välittömässä läheisyydessä käytävät keskustelut, kolina, rapina ja muut äänet voivat vaikeuttaa opiskelijan keskittymistä. On tärkeää, että oppimisympäristö tarjoaa opiskelijoille tarvittavan työrauhan, mutta täyttä hiljaisuutta on mahdotonta saavuttaa. Erilaiset korvatulpat, kuulosuojaimet ja vastamelukuulokkeet auttavat opiskelijaa vaimentamaan ympäristön ääniä. Myös musiikin tai luonnon ääniä sisältävien nauhojen kuuntelu voi auttaa sulkemaan häiritseviä ääniä pois ja auttaa keskittymään. On myös hyvä huomioida, että toisilla opiskelijoilla syvä hiljaisuus heikentää keskittymistä, ja tällöin musiikki ja äänitteet voivat tukea opiskelijan keskittymisen ylläpitämistä.

Työskentelyasento

Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset toivat haastatteluissa esille työergonomian. Mahdollisuudet erilaisiin työskentelyasentoihin voivat merkittävästi vaikuttaa opiskelijan rauhatto- muuteen. Seisten työskentely, erilaiset istuimet ja niiden päälle laitettavat tyynyt voivat auttaa

opiskelijaa ylläpitämään keskittymistä. Istuinten erilaiset pinnat ja kovuudet, sekä nystyräiset istuintyyntyt stimuloivat tuntoaistia ja voivat auttaa tarkkaavuuden suuntaamisessa ja ylläpitämisessä.

Hypisteltävät esineet ja painotyynyt

Haastateltavien mukaan keskittymisen vaikeudet voivat ilmetä motorisena vilkkautena, kuten käsien ja jalkojen ylimääräisenä liikkeenä. Tähän he suosittelivat erilaisia stressileluja, kuten stressipalloja, eri näköisiä ja tuntuksia kädessä pidettäviä hahmoja sekä hypistelynauhvoja. Jalkojen rauhattomuuteen saatavilla oleviin tuolinjalkoihin asennettavia kuminauhoihin ja rulliin kehoitettiin myös tutustumaan, mikäli opiskelijalla on vaikeaa säädellä jalkojen liikehdintää. Osalla haastateltavista oli myös onnistuneita kokemuksia erilaisista painotyynyistä. Painotyyny sijoitetaan opiskelijan jalkojen päälle lisäämään henkilön syväpainoaistimusta. Painontunteen lisääminen auttaa henkilöä istumaan paikoillaan ja keskittymään. Asiantuntijat muistuttivat, että stressileluja, jalkarullia sekä painotuotteita valitessa on kuitenkin varmistettava, että välineistä ei lähde ylimääräisiä ääniä, jotka voivat häiritä muita oppimisympäristössä työskenteleviä.

Ennakoitavuus ja struktuuri

Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset painottivat jokaisessa haastattelussa, että arjen rutiinit ja päivien struktuuri luovat opiskelijalle pohjan, jolle on hyvä lisätä keskittymistä tukevia työtapoja ja toimintamalleja. Haastateltavien mukaan ajantasaiset, tarvittaessa henkilökohtaiset lukujärjestykset ja rutiinit auttavat opiskelijaa valmistautumaan päivään. Yllättävät tilanteet ja epävarmuuden tunne vaikeuttavat tarkkaavuuden siirtämistä oleelliseen asiaan. Haastateltavien mukaan etukäteen ilmoitetut aikataulut, oppituntien aiheet sekä tavoitteet sekä tieto paikalla olevista työntekijöistä luovat opiskelijalle turvaa ja antavat hänelle mahdollisuuden suunnitella päivän kulkua myös itsekseen. Toistuvat ja selkeät viikon, päivän ja tunnin aloitukset sekä lopetukset osoittavat konkreettisesti opiskelijoille, milloin keskittyminen on suunnattava opiskelemaan ja milloin on aika siirtyä tauolle tai vapaalle.

Tauotus

Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset muistuttivat tauotuksen tärkeydestä. Keskittymisen haasteet ovat yksilöllisiä, ja tästä syystä myös tauotukset on hyvä sopia jokaisen kanssa erikseen. Opiskelijan kanssa on hyvä keskustella siitä, kuinka kauan hän yleensä jaksaa keskittyä tehtävään yhtäjaksoisesti. Toinen voi tarvita pienen tauon 10 minuutin välein, kun taas toisen opiskelijan kohdalla usein pidetyt lyhyet tauot katkaisivat tehtävän teon ja tarkkaavuuden siirtäminen tehtävään tauon jälkeen voi vaatia kovasti kamppailua. Lyhyempiä työjaksoja tarvitsevan opiskelijan kanssa on hyvä keskustella myös siitä, tukeeko häntä työskentelyyn varatun ajan visuaalinen seuraaminen. Esimerkiksi erilaisten kellojen, Time timerin tai tiimalasin avulla opiskelijan voi olla helppo seurata sitä minkä verran aikaa on tarkoitus käyttää tehtävään ja milloin tauko alkaa.

Motivointi ja palaute

Ammattilaisille suunnatuissa haastatteluissa korostettiin motivoinnin tärkeyttä keskittymisen tukemisessa. Haastateltavat muistuttivat, että yksitoikkoiset ja vaikeustasoltaan vääränlaiset tehtävät voivat vaikeuttaa keskittymistä entisestään. Haastateltavien mukaan motivaatiota ja innostusta voi lisätä monin eri tavoin ja monesti toimivimmat tavat löytyvätkin opiskelijaan ja ryhmään tutustumalla. Onnistumisen kokemusten tarjoaminen, välitön ja usein annettu palaute sanallisesti tai esimerkiksi hymynaamakortein kuitenkin nimettiin usein toimiviksi menetelmiksi motivaation lisäämisessä. Haastateltavat muistuttivat, että visuaalinen palaute johon opiskelija voi palata esimerkiksi koulupäivän jälkeen voi motivaation lisäksi kasvattaa myös itsetuntoa.

Haastatteluissa kävi ilmi, että opiskelijat monesti hyötyvät siitä, että heille kerrotaan, miksi tiettyjä asioita opiskellaan, ja mitä hyötyä tehtävien tekemisestä on. Ammatillisen perustutkinnon suorittaakseen opiskelijat opiskelevat myös muita kuin ammatillisia aineita, ja myös näissä tehtävät on hyvä rakentaa alakohtaisiksi. Erityisopetuksen ammattilaiset myös muistuttivat, että usein toiminnalliset menetelmät ja esimerkiksi tehtävien pelillistäminen auttavat keskittymisen tukemisessa.

Yksilöllisyys	Pienet ryhmäkoot	Aistiärsykkeiden poistaminen ja oman paikan valinta	Apuvälineet motoriseen rauhattomuuteen	Arjen rutiinit ja struktuuri	Kattavat lukujärjestykset
Yksilöllinen tauotus ja ajan seuranta	Työergonomia	Motivointi ja palaute	Toiminnalliset, oikea tasoiset ja alakohtaiset tehtävät		

Kuvio 1. Kuvassa on eritelty erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisten haastatteluissa esille nostamat työkalut ja toimintamallit keskittymisen tueksi. Esille nousseita asioita olivat yksilöllisyys, pienet ryhmäkoot, aistiärsykkeiden poistaminen ja oman paikan valinta, apuvälineet motoriseen rauhattomuuteen, arjen rutiinit ja struktuuri, kattavat lukujärjestykset, yksilöllinen tauotus ja ajan seuranta, työergonomia, motivointi ja palaute sekä toiminnalliset ja alakohtaiset tehtävät.

6.2 Erityiset ja laaja-alaiset oppimisen vaikeudet

Erityisiin oppimisvaikeuksiin lukeutuvat niin kielelliset kuin ei-kielelliset oppimisen vaikeudet. Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisille suunnatuissa teemahaastatteluissa käsiteltiin lukivaikeutta, laskemiskyvyn häiriötä, hahmottamisen vaikeuttaja sekä kehityksellistä kielihäiriötä. Teeman alla käsiteltiin myös laaja-alaisia oppimisvaikeuksia.

Ennakoitavuus ja struktuuri

Kaikkien oppimisvaikeuksien kohdalla haastateltavat korostivat arjen ja oppituntien ennakoinnin ja struktuurin tärkeyttä. Haastateltavat myös muistuttivat, että usein erityisten oppimisvaikeuksien myötä opiskelijalla voi olla haasteita myös keskittymisen kanssa, ja tämän takia keskittymisen tukemiseen soveltuvat työkalut ja toimintatavat kannattaa ottaa huomioon opiskelijoiden arkea suunniteltaessa. Arjen ennakoitavuus ja struktuurit myös auttavat opiskelijoita toiminnan ohjauksen pulmissa.

Tehtävien ja opetusmateriaalin suunnittelu

Asiantuntijahaastatteluissa erityisten oppimisvaikeuksien ja laaja-alaisten oppimisvaikeuksien kohdalla korostuivat erityisesti tehtävien suunnitteluun ja suorittamiseen liittyvät asiat. Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset kehottivat suosimaan erityisesti toiminnallisia tehtäviä. Teoriaan keskittyvien tehtävien kohdalla kehoitettiin kiinnittämään huomiota erityisesti monipuolisiin ja yksilöllisiin ohjeistuksiin sekä suoritustapoihin. Ammattilaiset muistuttivat, että tehtävien ohjeistuksia laatiessa on otettava huomioon monenlaiset haasteet. Ohjeet olisi hyvä tehdä niin sanallisesti, visuaalisesti sekä kuunneltavassa muodossa. Ohjeisiin lisätyt ja aiheeseen liittyvät kuvat voivat paitsi auttaa toiminnanohjauksessa mutta myös helpottaa käsillä olevaan tehtävään orientoitumista. Kuvallisten ohjeiden kohdalla on kuitenkin otettava huomioon se, että hahmottamisen vaikeus saattaa vaikeuttaa kuvallisten ohjeiden seuraamista, ja tästä syystä silloin kuvia ei tulisi käyttää. Ohjeet on myös hyvä pilkkoa palasiksi, jolloin niiden seuraaminen helpottuu. Haastatteluissa kehoitettiin myös hyödyntämään nykyteknologiaa, jotka mahdollistavat esimerkiksi ohjeiden jakamisen kuunneltavissa olevassa muodossa.

Mikäli opetusmateriaalit ja tehtävänannot ja ohjeet ovat kirjallisia on niissä hyvä huomioida typografia ja värit. Riittävän selkeä ja tarpeeksi iso fontti voi auttaa opiskelijaa seuraamaan tekstiä. Yksittäisiksi lukemisen apuvälineiksi haastateltavat mainitsivat erilaiset lukemista ohjaavat lukuviivottimet. Lukivaikeudessa valkoisella pohjalla oleva musta fontti voi kovan kontrastin vuoksi lisätä haasteita lukemisessa. Kovaa pohjan ja tekstin väristä kontrastia voidaan helpottaa värillisillä lukukalvoilla. Virtuaalisessa muodossa olevan opetusmateriaalin kohdalla haastateltavat muistuttivat pitämään huolta saavutettavuudesta. Tekstin tulisi olla ääneen luettavassa muodossa. Erilaiset lukuohjelmat myös mahdollistavat tavutuksen sekä taustavärien käytön. Opetustilanteissa suositeltiin videoiden käyttöä. Myös opetustilanteiden äänittämiseen kehoitettiin antamaan lupa, sillä nämä voivat helpottaa opiskelijaa palaamaan opettuihin asioihin, vaikka perinteisten muistiinpanojen tekeminen tuottaisi hänelle vaikeuksia. Toisto mainittiin myös muuten erittäin tärkeänä osana opetusta, erityisesti silloin kun ryhmässä on opiskelijoita, joilla on oppimisvaikeuksia.

Kuten ohjeistuksia tehtäessä, myös tehtävien suoritustapoja miettiessä on hyvä ottaa huomioon opiskelijoiden yksilöllisyys. Haastatteluissa erilaisiksi tavoiksi mainittiin kirjoittamisen lisäksi vastausten äänittäminen, videot ja esitykset. Mikäli opiskelijalla on haasteita kynäotteen kanssa, hänelle voidaan tarjota erilaisia kynätukia. Tehtävien suorittamiseen on myös haasta-

teltavien mukaan hyvä varata tarvittaessa lisääaikaa. Erityisesti hahmottamisen vaikeudessa ammattilaiset kehottivat tukemaan opiskelijoiden ajan hahmottamista. Tässä apuvälineenä voi käyttää erilaisia kelloja, Time timereita ja tiimalaseja. Opiskelijalle voi myös kirjoittaa ylös, kuinka kauan mihinkin tehtävään on tarkoitus käyttää aikaa.

Äänetön kommunikointi

Kommunikoinnin tueksi toimivina työkaluina oli koettu erilaiset kommunikoinnin kuvakortit. Kuvakorteilla opiskelija sekä opetushenkilöstö pystyvät kommunikoimaan toistensa kanssa äänettömästi. Haastatteluissa ammattilaiset vielä korostivat oppimisvaikeuksien yksilöllisyyttä ja muistuttivat siitä, kuinka tärkeää on puhua opiskelijan itsensä kanssa siitä, millaiset asiat hän kokee hankaliksi ja millaiset asiat häntä auttavat. Ammattilaiset kuitenkin alleviivasivat, että opiskelija ei aina osaa itse sanoittaa sitä, millaisissa asioissa esimerkiksi hahmottamisen vaikeus juuri hänellä ilmenee, ja tästä syystä on tärkeää, että opetuksessa tarjotaan monipuolisia ja moninaisia tapoja oppia uutta.

Yksilöllisyys ja pienet ryhmät	Arjen rutiinit ja struktuuri	Keskittymisen ja tarkkaavuuden tukeminen	Ohjeet ja opetusmateriaali visuaalisena, äänitteenä sekä tekstinä	Tehtävien palautus äänitteenä, videona, kirjallisena tai kuvallisena	Mahdollisuus äänittää opetustilanteet
Kynätuet, lukuviivottimet ja lukukalvot	Ohjeiden pilkkominen pienemmiksi kokonaisuuksiksi	Lisäaika vastaamiseen ja tehtävien tekoon	Toisto muistin tueksi	Teknologian ja muiden apuvälineiden hyödyntäminen	Välineet äänettömään kommunikointiin

Kuvio 2. Kuvassa erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisten haastatteluissa esille nostamat työkalut ja toimintamallit erityisten ja laaja-alaisten oppimisen vaikeuksien tueksi. Esille nousseita asioita olivat yksilöllisyys ja pienet ryhmät, arjen rutiinit ja struktuuri, keskittymisen ja tarkkaavaisuuden tukeminen, ohjeet ja opetusmateriaali visuaalisena äänitteenä sekä tekstinä, tehtävien palautus äänitteenä, videona, kirjallisena tai kuvallisena, mahdollisuus äänittää opetustilanteet, kynätuet, lukuviivottimet ja lukukalvot, ohjeiden pilkkominen pienemmiksi kokonaisuuksiksi, lisäaika vastaamiseen ja tehtävien tekoon, toisto muistin tueksi, teknologian ja muiden apuvälineiden hyödyntäminen sekä välineet äänettömään kommunikointiin.

6.3 Autismin kirjo

Tuen tarpeen kartoitus

Kun ammattilaisille suunnattujen haastattelun teema vaihtui autismin kirjoon, haastateltavat korostivat entisestään opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden huomioimista. He muistuttivat, että opiskelija tietää aina itse parhaiten omista haasteistaan. Ammattilaiset myös huomauttivat, että autismin kirjoon opiskelijoita voi usein auttaa sellaiset asiat, joita ei työntekijä ei tule edes ajatelleeksi. Tästä syystä on erityisen tärkeää, että opiskelijalle tarjotaan tarpeeksi mahdollisuuksia kertoa omista haasteistaan ja tukitarpeistaan opetushenkilöstölle. Haastateltavat kuitenkin muistuttivat, että keskusteluissa ei kannata keskittyä pelkästään opiskelijan haasteisiin, vaan yhtä tärkeää on selvittää opiskelijan vahvuudet. Ammattilaiset nimesivät autismin kirjoon henkilöiden yleisiksi vahvuuksiksi muun muassa korkean työmoraalin ja tarkkuuden yksityiskohdissa. He myös muistuttivat, että autismin kirjoon henkilöllä voi olla erittäin hyvä keskittymiskyky ja hän voi olla erittäin omistautunut, mikäli aihe on häntä kiinnostava. Tästä syystä ammattilaisten mielestä on erityisen tärkeää selvittää autismin kirjoon opiskelijalta hänen kiinnostuksen kohteitaan, jotta oppimistehtävistä voidaan rakentaa juuri kyseistä opiskelijaa motivoivia.

Aistiärsykkeet

Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset kehottivat kiinnittämään huomiota erilaisiin aistiärsykkeisiin ja niiden huomioimiseen. Tilassa ja oppimisympäristössä on tärkeää huomioida kaikki aistit. Ammattilaisten mukaan internetistä on saatavilla reilusti erilaisia lomakkeita, jotka helpottavat ympäristön hajujen ja äänien kartoittamista, sekä sitä millaisia ärsykeitä ympäristö luo näköaistille. Haastateltavat nimesivät aistien kannalta erityisen tärkeiksi huomioitaviksi asioiksi hajusteettomuuden, valojen huomioimisen sekä hiljaisuuden.

Struktuuri ja selkeys

Autismin kirjoon kohdalla haastatteluihin osallistuneet ammattilaiset korostivat struktuurien ja ennakkoinnin tärkeyttä. Keskusteluissa tuotiin esille, että autismin kirjoon henkilö voi kuormittua epäselvistä tilanteista ja muutoksista ja tästä syystä arkirutiineja pidettiin erityisen tärkeinä. Haastateltavat kehottivat pitämään huolta siitä, että opintokokonaisuuksiin liittyvät asiat ovat opiskelijoilla tiedossa ja että tavoitteet ovat opiskelijalle realistisia. Haastatteluissa kävi ilmi, että autismin kirjoon henkilölle opintokokonaisuuksien ymmärtäminen voi olla haastavaa, ja

siksi niiden perusteellinen läpikäyminen on paikallaan. On myös tärkeää, että opiskelijalla on mahdollisuus valmistautua tulevan viikon ja tulevan päivän tapahtumiin hyvissä ajoin ennakolta. Yksityiskohtaiset ja visuaaliset luku- ja päiväjärjestykset helpottavat opiskeltaviin aiheisiin valmistautumista. Haastateltavat muistuttivat, että ennakoinnin kannalta on erittäin tärkeää, että asiat myös tapahtuvat sovittuina aikoina ja sovitussa järjestyksessä. Tästä syystä aikataulujen tekemisessä kannattaa olla realistinen ja muistaa, että autismin kirjon henkilölle on hyvä antaa lisää aikaa erilaisissa tehtävissä ja siirtymissä. Päiväjärjestyksissä on myös hyvä kertoa tarkat tapaamispaikat etukäteen, jotta opiskelijalla on mahdollisuus tutustua esimerkiksi saapumis- ja poistumisreitteihin etukäteen.

Opetus- ja ohjaustilanteissa ammattilaiset kehottivat pitämään oman kommunikoinnin yksinkertaisena ja selkeänä. Esimerkiksi ohjeistukset on hyvä rakentaa niin, että niissä ei ole tulkinanvaraa, vaan ne voi ymmärtää vain yhdellä tavalla. Haastateltavan mukaan tämä voi ehkäistä autismin kirjon yhtenä piirteenä pidettyä ”jumittumista”. Ohjeistuksiin on myös hyvä liittää kuvia, joita opiskelijan on hyvä seurata. Pitkät ja monikohtaiset ohjeet on myös hyvä pilkkoa pienemmiksi kokonaisuuksiksi, joissa on helppo edetä askelittain.

Tehtävien tekemiseen ja kysymyksiin vastaamiseen on tärkeää varata riittävästi aikaa. Autismin kirjon opiskelija voi tarvita tukea sekä tehtävän aloittamisessa, mutta myös sen lopettamisessa. Haastateltavien mukaan tässä on hyvä käyttää apuna erilaisia ajastimia. He myös kehottivat keskustelemaan opiskelijan kanssa siitä, millaisessa asennossa hänen on paras työskennellä. Työskentelyasentoihin on myös hyvä tarjota erilaisia vaihtoehtoja.

Yksilöllisyys	Arjen rutiinit ja struktuuri	Tehtävien rakentaminen kiinnostavan aiheen ympärille	Aistiärsykkeiden poistaminen ja oma paikka	Tavoitteiden realistisuus	Kattavat luku- ja järjestykset
Yksinkertainen ja selkeä kommunikointi	Lisää aikaa vastaamiseen ja tehtävien tekemiseen	Selkeä kommunikointi	Ohjeiden visualisointi ja pilkkominen		

Kuvio 3. Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisten haastatteluissa esille nostamat työkalut ja toimintamallit autismin kirjoon kuuluvien opiskelijoiden tueksi. Esille nousseita asioita oli-

vat yksilöllisyys, arjen rutiinit ja struktuuri, tehtävien rakentaminen kiinnostavan aiheen ympärille, aistiärsykkeiden poistaminen ja oma paikka, tavoitteiden realistisuus, kattavat lukujärjestykset, yksinkertainen ja selkeä kommunikointi, lisääntymiseen ja tehtävien tekemiseen, selkeä kommunikointi sekä ohjeiden visualisointi ja pilkkominen.

6.4 Kuulo- ja näkövamma

Haastateltavien mukaan mahdolliset kuulo- ja näkövammat lisäävät tarvetta monipuolisille opimateriaaleille, ohjeille ja tehtävien suoritustavoille. Opetukseen liittyvät erityispedagogiset tarpeet myös muuttuvat vamman asteen mukaan. Keskusteluissa kuitenkin käytiin läpi asioita, joita tulisi ottaa huomioon vamman asteesta huolimatta.

Näköön liittyvät apuvälineet

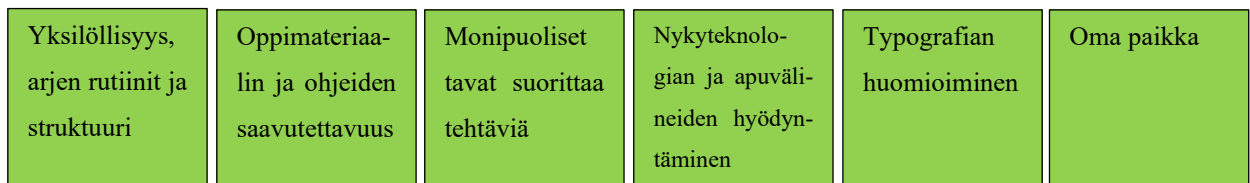
Näkövammalla ammattilaiset kehottivat käyttämään mahdollisimman paljon ääntä. Haastateltavat itse suosivat niin opetuksessa kuin ohjeistuksissakin ääneen puhumista sekä äänitteitä. Äänittämisen mahdollisuutta pidettiin myös opiskelijoiden kannalta tärkeänä. Oppikirjat ja muu materiaali olisi hyvä valita niin, että se voidaan tarjota myös e-kirjoina tai muuna ääneen luettavana materiaalina. Haastateltavat muistuttivat nykyteknologian tuomista mahdollisuuksista. Erilaiset luku-tv:t ja suurennuslasit auttavat paperilla olevien materiaalien ja ohjeiden suurentamista. Suurikirjaimiset näppäimistöt taas voivat auttaa, mikäli koneella kirjoittamisessa on haasteita. Tekstien kohdalla typografiaan on hyvä kiinnittää huomiota, sillä fontin koko ja värit sekä kontrastit ovat keskeisiä apukeinoja heikentyneen näkökyvyn kohdalla. Eri käyttöjärjestelmien kirjoitus-, sanelu- ja lukuohjelmat antavat paljon erilaisia mahdollisuuksia tekstien lukemiseen ja tekstien kirjoittamiseen. Opiskelijaa, joilla on näkövamma voi myös auttaa erilaiset tunnusteltavat pinnat. Myös tilojen valaistukseen on ammattilaisten mielestä tärkeää kiinnittää huomiota näkövammalla asteesta huolimatta.

Kuulovamma

Kuulovammalla kohdalla erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset kehottivat kiinnittämään huomiota kaiken materiaalin antamista tekstimuodossa. Videoiden käyttämistä kehoitettiin välttämään. Haastateltavat myös kannustivat selkeään artikulointiin, sillä moni kuulovammainen osaa heidän mukaansa lukea huulilta. Mikäli kuulovammaisella opiskelijalla on opetustilanteissa mukana tulkki, on heidän molempien sijoittelu mietittävä etukäteen. Monesti opiskelijan

apuna oleva tulkki myös toivoo materiaaleja etukäteen, jotta hän voi tutustua niihin liittyviin ammattisanastoihin.

Kaiken kaikkiaan molempien näiden vammojen kohdalla on tärkeää huolehtia materiaalien ja ohjeistusten saavutettavuudesta. Haastateltavat kannustivat huolehtimaan siitä, että opiskelijalla on käytettävissä mahdollisimman laajasti häntä hyödyttäviä apuvälineitä. Tietoa apuvälineistä on laajasti tarjolla internetissä. Haastateltavien mukaan opinnoissa tarvittavaa apuvälinekartoitusta, apuvälineitä ja niiden käytön ohjausta voi hakea kelalta.

Kuvio 4. Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisten haastatteluissa esille nostamat työkalut ja toimintamallit kuulu- ja näkövamman tueksi. Haastatteluissa esille nousseita asioita olivat yksilöllisyys, arjen rutiinit ja struktuuri, oppimateriaalin ja ohjeiden saavutettavuus, monipuoliset tavat suorittaa tehtäviä, nykyteknologian ja apuvälineiden hyödyntäminen, typografian huomioiminen, oma paikka.

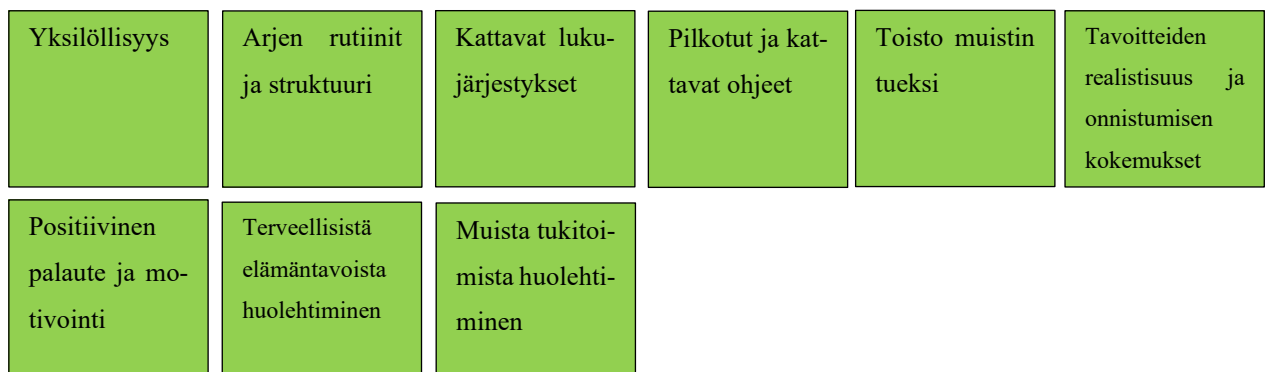
6.5 Mielenterveyden häiriöt

Ammattilaisille suunnatuissa haastatteluissa käytiin läpi psyykkisiin pitkäaikaissairauksiin, sekä vuorovaikutuksen häiriöihin liittyvää teemaa. Psyykkisiä pitkäaikaissairauksia on useita ja niiden sekä vuorovaikutuksen häiriöiden esiintyminen on yksilöllistä. Haastatteluissa kuitenkin keskusteltiin siitä, millaisia yleisiä toimintamalleja ja vinkkejä erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisilla on antaa, mikäli opiskelijalla todetaan tai on todettu edellä mainittuihin asioihin liittyviä pulmia.

Kuten aikaisemmissakin teemoissa, myös tässä ennakoinnin ja struktuurien tärkeys korostui. Haastateltavien mukaan ennakointi ja selkeä struktuuri voivat helpottaa kouluun saapumista, mikäli opiskelijalla on todettu masennus tai käytöshäiriö. Haastateltavien mukaan opiskelijoille tulisi antaa hyvissä ajoin visuaaliset välineet tulevien tapahtumien hahmottamista varten. Opiskelijoiden tulisi pystyä hahmottamaan tulevat tapahtumat niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä. Myös selkeät säännöt ja seuraamukset voivat helpottaa käytöksen säätelyä.

Haastatteluissa tuotiin esiin, että psyykkiset sairaudet vaikuttavat monesti muistiin. Haastattelavien mukaan tästä syystä on tärkeää huolehtia, että opetuksen ydinasiat tulevat esiin ja niitä toistetaan riittävästi. Työmuistin ollessa heikko, on tärkeää, että arkipäiväisistäkin asioista on saatavilla palikkaohjeet, joita opiskelijat voivat käyttää tarvittaessa. Haastateltavat toivat esiin sen, että esimerkiksi sähköpostiin kirjautumisessa tai muussa jokapäiväisessä asiassa jatkuva avun pyytäminen voi tuntua opiskelijasta nöyryyttävältä. Tästä syystä haastateltavat kokivat, että opetushenkilöstön vastuulla on tarjota opiskelijoille mahdollisuus löytää työskentelyyn tarvittava tieto ja ohjeet myös itsenäisesti.

Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset toivat haastatteluissa esiin sen, että usein psyykkiset sairaudet vaikuttavat opiskelijan itsetuntoon. Tästä syystä positiivinen palaute ja onnistumisen kokemusten tuottaminen on heidän kohdallaan erityisen tärkeää. Positiivinen palaute on haastateltavien mielestä myös muuten erinomainen tapa motivoida opiskelijoita jaksamaan koulun arjessa. Erityisen tärkeänä pidettiin myös sitä, että opiskelijan koulun ulkopuolisista tukitoimista ja verkostosta pidettiin huolta. Moniammatillinen yhteistyö oli haastateltavien mukaan tärkeässä osassa opiskelijan opintojen, työelämään siirtymisen sekä hyvinvoinnin kannalta. Haastateltavat myös toivat esille sen, että terveelliset elämäntavat ovat psyykkisissä sairauksissa erityisen tärkeitä. Opiskelijoita olisi heidän mukaansa erittäin tärkeää kannustaa riittävästi uneen ja liikuntaan, sekä terveelliseen ruokailuun.

Kuvio 5. Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisten haastatteluissa esille nostamat työkalut ja toimintamallit opiskelijan, jolla on mielenterveyden häiriö tueksi. Esiin tulleita asioita olivat yksilöllisyys, arjen rutiinit ja struktuuri, kattavat lukujärjestykset, pilkotut ja kattavat ohjeet, toisto muistin tueksi, tavoitteiden realistisuus ja onnistumisen kokemukset, positiivinen palaute ja motivointi, terveellisistä elämäntavoista huolehtiminen sekä muista tukitoimista huolehtiminen.

7 OPISKELIJAHAASTATTELUIDEN TULOKSET

Erityisopetuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden matkaa kohti työelämää. Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset pitivät toimivan erityisopetuksen perustana yksilöllisyyttä. He kannustivat opetuksen tarjoajia aitoon dialogiin opiskelijoiden kanssa, sillä heidän mukaansa omista tuen tarpeistaan tietää parhaiten opiskelija itse. Tästä syystä erityisopetukseen osallistuvien opiskelijoiden ääni on haluttu tuoda kuuluviin myös tässä työssä. Tutkimuksen aikana haastateltiin yhteensä viittä Ammattiopisto Luovin ammatilliseen erityisopetukseen osallistuvaa opiskelijaa. Jokaisen näiden opiskelijan opinnot on räätälöity juuri heille sopiviksi, ja näin ollen heistä kaikki kulkevat omaa yksilöllistä polkua kohti valmistumista ammatillisesta perustutkinnosta. Nämä opiskelijat ovat saaneet vaikuttaa omien opintojensa rakenteeseen ja nyt heille tarjottiin mahdollisuus päästä vaikuttamaan myös muiden opiskelijoiden arkeen tämän työn kautta. Opiskelijoille suunnatuissa haastatteluissa teemat liittyivät vahvasti heidän henkilökohtaisiin tuen tarpeisiin ja siihen, millaiset työkalut ja toimintatavat he ovat kokeneet opintojensa aikana itselleen hyödyllisiksi.

Yksilöllisyys

Haastatteluissa opiskelijat kertoivat yksilöllisen opintopolun olevan yksi niistä syistä miksi heidän opintonsa ovat edenneet suunnitelmien mukaan. Heidän mukaansa yksilölliset haasteet ja tuen tarpeet luovat tilanteen, jossa kaikkien opiskeluryhmän jäsenten olisi mahdotonta suorittaa tehtäviä ja opintoja samassa tahdissa tai samassa järjestyksessä. Kiireen tuntu, stressi ja muihin vertaaminen ovat haastateltujen opiskelijoiden mukaan vähentyneet huomattavasti sen jälkeen, kun he ovat siirtyneet opiskelemaan Ammattiopisto Luoviin. Haasteltavien mukaan ”kilpailu” opiskelijoiden kesken saattaa pahentaa opiskeluun liittyviä paineita ja itsetunnon sekä mielialan laskua. Opiskelijat toivat esille, että myös koulun ulkopuolisessa elämässä olevat haasteet ovat suorassa yhteydessä opintojen sujuvuuteen. Tästä syystä realististen tavoitteiden asettaminen edellyttää koko elämän huomioon ottamista kokonaisuutena.

Ennakointi ja struktuuri

Opiskelijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa ammattilaisille tehtyjen haastatteluiden tapaan esille nousi ennakoinnin, rutiinien ja struktuurin tärkeys. Jokainen haastatteluun osallistunut opiskelija nimesi nämä kolme asiaa oman opiskelunsa kannalta erittäin tärkeiksi. Opiskelijat nimesivät suurimmiksi ennakoitavuutta edistäviksi asioiksi tarpeeksi ajoissa tulevan ja kattavan

luku- ja päiväjärjestyksen. Opiskelijat pitivät myös tärkeänä sitä, että heillä on olemassa työkaluja, joiden avulla he voivat itse seurata opintojensa etenemistä. Opiskelijoiden mukaan on tärkeää, että he ymmärtävät kunnolla millaisia tutkinnon osia heidän suorittamaansa tutkintoon kuuluu ja mitä niiden suorittamiseen vaaditaan.

Aistiärsykkeet

Keskittymisen kannalta tärkeimmiksi asioiksi opiskelijat nimesivät rauhallisen ja aistiystävällisen oppimisympäristön. Yksi opiskelijoista toi esille tilanteen, jossa samassa ryhmässä oli opiskelijoita, jotka tarvitset keskittyäkseen syvää hiljaisuutta, kun taas toisten tarkkaavuutta tuki pieni ääni ja liikehdintä. Tällaisessa tilanteessa ihanteellinen ratkaisu olisi sijoittaa opiskelijat erillisiin tiloihin. Mikäli tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, opiskelija suosi vastamelukuulokkeita, korvatulppia sekä näköesteitä ja sermejä. Vastamelukuulokkeet ja korvatulpat nousivat myös muissa opiskelijahaastatteluissa esille toimivina ratkaisuuina oppimisympäristöissä kantautuvaa ääntä vastaan. Eräs opiskelija myös toi esille valaistuksen huomioimisen. Hänen mukaansa on tärkeää, että valaistus on suunniteltu niin, että se ei heijasta silmiin.

Ohjeistukset ja motivointi

Haastateltavat opiskelijat mainitsivat tehtävänantojen selkeyden olevan tärkeää. Ohjeiden toivottiin olevan niin yksinkertaisia, että tulkinnan varaa tehtävän suorittamistavalle tai tavoitteille ei jäänyt. Eräs haastateltavista opiskelijoista nimesi tämän yhdeksi ”jumiutumista” ehkäiseväksi tekijäksi. Opiskelijat myös pitivät tärkeänä sitä, että pitkät kirjalliset ohjeet olisi helppo pilkkoa pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Opiskelijat myös toivoivat, että ohjeisiin voisi tehdä merkinnän silloin kun yksi osa tehtävänannosta tai ohjeesta oli suoritettu. Myös palautetta pidettiin erittäin tärkeänä motivoivana ja itsetuntoa nostavana tekijänä. Eräs opiskelijoista toivoi, että palautteesta jäisi jonkinlainen jälki, johon voisi palata itsenäisesti jälkikäteen.

Opetushenkilöstön tuki

Kaiken kaikkiaan opiskelijoille suunnatuissa haastatteluissa nousi ilmi monia erilaisia oppimisympäristöön ja työvälineisiin liittyvää käytännön asiaa ja huomiota. Edellä mainittujen käytännön asioiden lisäksi tärkeimpänä tukea antavana tekijänä jokainen opiskelija nimesi opetushenkilöstön tärkeyden. Heidän mukaansa opintojen sujuvuuden ja etenemisen kannalta on erityisen tärkeää, että heillä on aina saatavilla joko erityisopettajan tai ohjaajan tuki. Tätä tukea opiske-

lijat ovat tarvinneet niin opintojen suunnittelussa, tuen tarpeiden määrittelyssä, ohjeiden ymmärtämisessä kuin myös tehtävien tekemisessä. Opiskelijat pitivät sitä myös ammatillisen erityisopetuksen hyvänä puolena, että tukea on perinteisen luokkahuonetyöskentelyn lisäksi saatavilla myös työharjoittelujen hakuprosesseissa, sekä työpaikalla työskennellessä. Moni haastateltavista opiskelijoista olivat perusopetuksen aikana kokeneet koulukiusaamista, ja erityisesti he toivat esille sen, kuinka tärkeää itsetuntemuksen, itsetunnon ja tunnetaitojen harjoittelu on myös toisella asteella.

Arjen rutiinit ja struktuuri	Yksilöllisyys	Kattavat lukujärjestykset	Työkalut opintojen seurantaan	Aistiärsykkeiden poistaminen ja oma paikka	Pilkotut ja kattavat ohjeet
Palaute ja motivointi	Erityisopettajan ja ohjaajan tuki	Muista tukitoimista huolehtiminen			

Kuvio 6. Ammatilliseen erityisopetukseen osallistuvilla opiskelijoilla teetetyissä haastatteluissa esille nousseet opiskelua tukevat työkalut ja toimintamallit. Esille tulleita asioita olivat arjen rutiinit ja struktuuri, yksilöllisyys, kattavat lukujärjestykset, työkalut opintojen seurantaan, aistiärsykkeiden poistaminen ja oma paikka, pilkotut ja kattavat ohjeet, palaute ja motivointi, erityisopettajan ja ohjaajan tuki sekä muista tukitoimista huolehtiminen.

8 TYÖPAJAN TULOKSET

Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisille, sekä erityisopetuksen opiskelijoille tehdyissä haastatteluissa kysyttiin haastateltavien mielipidettä toimivista työkaluista ja toimintatavoista. Jokaisessa haastattelussa nousi esille ennakkoinnin ja struktuurin tärkeys. Tästä syystä helmikuussa järjestettiin työpaja jossa 30 erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaista saivat tilaisuuden kertoa omiin kokemuksiin perustuen parhaita tapoja luoda struktuuria opiskelijoiden arkeen.

Työpajaan osallistujien viesti struktuurin tärkeydestä oli selvä. Jokaisessa ryhmässä ennakoitavuutta ja toistuvia rakenteita pidettiin keskeisenä asiana opiskelijoiden toiminnanohjauksen ja keskittymisen tukemisessa. Toisaalta keskusteluissa pohdittiin myös sitä, että ennakoitavuuden lomassa opiskelijoille on hyvä opettaa muutoksen sietämistä, koska työelämässä päivät eivät välttämättä mene aina niin kuin ennalta on suunnitellut.

Lukujärjestykset

Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset pitivät erilaisia lukujärjestyksiä tärkeänä osana opintojen struktuuria. Opetushenkilöstö kuitenkin huomautti, että yksilölliset opintopolut kuitenkin vaikeuttavat tarkkojen yhteisten lukujärjestysten tekoa, ja tämä opetushenkilöstö koki työtaakkaa lisäävänä. Toisaalta osa työpajan osallistujista toi esille sen, että sähköiset kalenterrijärjestelmät mahdollistavat opiskelijoiden osallistumisen oman lukujärjestyksen laatimiseen. Osallistavan lukujärjestysmenettelyn koettiin keventävän myös opetushenkilöstön työtaakkaa. Lukujärjestysten alustana käytettiin niin Outlookin kuin Googlen kalentereita. Osa työpajan osallistujista kertoi pitävänsä oppimisympäristön seinällä isoa ja muokattavaa lukujärjestyspohjaa, joka tehtiin osana tätä työtä ammattilaisille sekä opiskelijoille suoritettujen haastatteluiden jälkeen. Koko ajan näkyvillä olevan pohja koettiin myös selkeyttävän työntekijöille sitä, kenen luokassa milläkin hetkellä kuuluisi olla. Näkyvillä oleva pohja palveli myös hyvin sellaisia opiskelijoita, joiden toiminnanohjausta tukee helposti näkyvillä oleva aikataulu. Muokattavuus taas antoi eri ryhmille mahdollisuuden täyttää lukujärjestykseltä odotetut asiat. Joissakin oppimisympäristöissä lukujärjestyspohjaa käytettiin tuntien aikataulujen ja aiheiden merkitsemiseen, kun taas toisille ryhmille etusijalla oli käsillä olevien ja tulevien tehtävien seuraaminen. Päivä- ja lukujärjestyksen toteutustapoja oli siis käytössä monia, mutta jokainen työpajaan osal-

listuja piti tärkeänä sitä, että se tarjotaan tarvittaessa niin tekstimuodossa kuin visuaalisena toteutuksena. Visuaalisessa toteutuksessa toivottiin olevan mukana erilaisia värikoodeja ja toiminnanohjausta tukevia kuvia.

Selkeä ja siisti oppimisympäristö

Työpajoissa osallistujat korostivat visuaalisesti selkeän ja järjestyksessä olevan oppimisympäristön tärkeyttä. Sekamelska ja ylimääräiset seinillä ja pöydillä olevat tavarat ja julisteet koettiin niin opiskelijoiden kuin myös työntekijöiden keskittymistä kuormittavana. Keskusteluissa kävi ilmi, että tavaroiden selkeitä säilytyspaikkoja pidettiin toimivana tapana pitää yllä järjestystä, sillä silloin opiskelijoiden oli helppo orientoitua viemään tavarat takaisin niille tarkoitetuille paikoille. Seinillä osallistujat taas halusivat pitää vain sellaisia ohjeita ja julisteita, jotka olivat aidosti tärkeitä opiskeluarjessa. Harvemmin tarvittaville ohjeille olisi oltava selkeä säilytyspaikkaa, josta ne löytyvät helposti. Osallistujat pitivät tärkeänä myös sitä, että seinillä olisi niin digitaalisia-, kuin analogisia kelloja jotta opiskelijoilla olisi mahdollisuus seurata ajan kulkua molemmista kellotyypeistä ja toisaalta myös opetella lukemaan niitä.

Rutiinit

Monet työpajaan osallistuneet pitivät selkeitä ja toistuvia päivärutiineja erittäin tärkeinä struktuurin luojina. Opetusryhmän kesken pidettävät säännölliset ja toistuvat viikkopalaverit koettiin hyväksi tavaksi luoda rutiineja ja ennakoitavuutta. Viikkopalaverin aikana opettajalla sekä ohjaajalla oli mahdollisuus käydä tulevan viikon ohjelma läpi opiskelijoiden kanssa. Aamupalaveri taas koettiin aamunavauksen tavalla hyväksi tavaksi auttaa opiskelijoita orientoitumaan päivään. Palaverissa jokaisella opiskelijalla on myös mahdollisuus saada tarkempaa tietoa siitä, millaista aikataulua päivän aikana noudatetaan. Kun palaverit olivat toistuvia ja tapahtuivat aina samaan aikaan, opiskelija myös tiesivät millainen tilanne heitä olisi koulussa vastassa. Ennakoitavuus koettiin tärkeänä turvallisuuden tunteen luojana.

Työpajan osallistujat myös pitivät tärkeänä sitä, että tunnin aiheet, tavoitteet ja työskentelytavat käytiin yhdessä läpi opetustuntien alussa. Osa osallistujista myös kertoi aloittavansa opiskelijoiden kanssa jokaisen aamun uutisilla. Näin opetuksessa pidetään huolta myös siitä, että rutiinien lisäksi opiskelijat saavat tietoa maailma tapahtumista. Eräs osallistujista kertoi lähettävänsä opiskelijansa jokaisena päivänä lyhyelle kävelyllä. Kävelyllä opettaja antoi kysymyksen, jota opiskelijat saivat joko yksin tai yhdessä pohtia. Tämän muistutettiin pitävän huolta myös opiskelijoiden opiskeluhyvinvoinnista. Tapoja ja työmalleja rutiinien muodostamiseen oli siis

paljon, mutta jokaisessa puheenvuorossa tuotiin esille se, että päivä ja viikko-ohjelman on hyvä toistaa samaa mallia, vaikka aihe päivien välillä vaihtuisikin.

Aistiärsykkeiden huomioiminen

Työpajan aikana osallistujat toivat esille oman istumapaikan tärkeyden. Osallistujat korostivat, että opiskelijalla saattaa olla yksilöllisiä, esimerkiksi aisteihin liittyviä tarpeita, jotka voitiin huomioida vain osassa istumapaikoista. Esimerkiksi valaistukseen liittyvät seikat saattavat osallistujien mukaan vaikuttaa opiskelijan opiskelukykyyn paljonkin. Kun istumapaikat ovat ennalta sovittuja, pidetään huolta siitä, että jokaisen opiskelijan opiskeluympäristöön liittyvät tarpeet huomioidaan joka päivä. Osa työpajaan osallistuneista myös muistutti, että oma nimetty paikka voi tuoda opiskelijalle turvaa. Myös työasentoon kehoitettiin kiinnittämään huomiota, sillä myös siihen liittyen jokaisella opiskelijalla saattaa olla yksilöllisiä tarpeita.

Työtilan rauhallisuutta pidettiin myös erittäin tärkeänä oppimisympäristön rakenteen kannalta. Rauhallisen tilan koettiin olevan yksi ratkaiseva tekijä ajatellen opiskelijoiden keskittymistä. Työpajan osallistujat myös pitivät erillistä rauhoittumistilaa tärkeänä, mikäli opiskelijan voimat ehtyvät päivän aikana vilkkaassa ja äänekkäässä ympäristössä. Rauhallisen tilan ylläpitämiseen tuli työpajan aikana esille monia erilaisia toimintamalleja ja työkaluja. Ensimmäisenä esille tuli selkeät säännöt ja seuraukset siitä, jos opiskelija ei anna työrauhaa muille. Osallistujat toivat esille, että selvästi esillä olevat ja yhdessä sovitut pelisäännöt ovat parhaita tapoja motivoida opiskelijoita toimimaan sovitulla tavalla. Tarpeen vaatiessa sääntöihin on myös helppo palata, kun ne ovat esillä esimerkiksi oppimisympäristön seinällä. Työrauhan turvaamiseksi osa työpajaan osallistuvista oli ottanut oppimisympäristöisään käyttöön niin sanotut hiljaisen kommunikoinnin symbolikortit. Korttien avulla opiskelija ja opetushenkilöstö pystyivät kommunikoimaan häiritsemättä muita oppimisympäristössä työskenteleviä. Korteilla opiskelija saattoi pyytää apua tai kertoa mikäli hän tarvitsi tauon. Korttien avulla opiskelijan oli myös helppo näyttää miltä hänestä juuri sillä hetkellä tuntuu. Näin opetushenkilöstö pystyy paremmin reagoimaan tilanteisiin, joissa opiskelijan tunteen kääntyvät negatiiviseen suuntaan. Osallistujat korostivat, että opiskelijalla on oltava mahdollisuus pitää tauko ja poistua tilasta, mikäli hän kokee esimerkiksi ahdistusta tai tarvitsee muuten hetken poissa tehtävien äärestä. Korttien avulla henkilöstöllä on mahdollisuus antaa opiskelijalle esimerkiksi palautetta hiljaisesti tai kehottaa häntä tauolle, mikäli opiskelijan keskittyminen alkoi herpaantua.

Suurena keskittymiskykyä parantava työkaluna ja toimintamallina oli koettu käyttöön otettu kännykkäparkki. Kännykän käytön kerrottiin olevan ongelma, sillä usein opiskelijan on hankala irrottautua esimerkiksi sosiaalisesta mediasta oppituntien ajaksi. Opiskelijoille kännykkäparkkia oli perusteltu koulun järjestyssäännöillä, sekä työrauhan turvaamisella. Kännykkäparkista oli käytössä monta erilaista variaatiota. Osissa oppimisryhmistä oli sovittu, että kännykkä tuodaan automaattisesti luokan eteen, kun taas osa oli ottanut käyttöön niin sanotun yhden varoituksen mallin. Yhden varoituksen mallissa opiskelijat saivat pitää puhelimen itsellään, mutta jos opetushenkilöstö joutua huomauttamaan sen käytöstä oli puhelin tuotava parkkiin. Puhelinparkkia opetuksessaan käyttävät osallistujat kuitenkin muistuttivat, että opiskelijoille on annettava mahdollisuus puhelimen käyttöön silloin, kun heillä on puhelimella hoidettavia tärkeitä asioita. Mahdollisissa poikkeustapauksissa, joissa opiskelija esimerkiksi saa huomattavaa turvallisuuden tunnetta puhelimesta, on sovittava erikseen. Tällaiset sopimuksen on osallistujien mukaan hyvä kirjata HOKS:iin, eli opiskelijan henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelmaan. Kaiken kaikkiaan kännykkäparkkia ja sen erilaisia sovelluksia pidettiin erinomaisena tapana edistää oppimisympäristön työrauhaa, sekä opettaa opiskelijoille työelämätaitoja.

Tehtävien ja ohjeiden saavutettavuus

Työpajaan osallistuneet erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaiset pitivät myös tehtävien erilaisten suoritustapojen tarjoamista erittäin tärkeänä osana erityisen ja vaativan erityisen tuen opetusta. Ohjeiden seuraamiseen oli käytetty paljon erilaisia menetelmiä. Osallistujat toivat esille, että osa opiskelijoista kaipaa ohjeistusta kuunneltavassa muodossa, osa kirjallisena ja osa tarvitsee tueksi kuvia. Keskusteluissa tuotiin esille, että myös materiaalin kanssa oli hyvä pitää huolta saavutettavuudesta. Eräs osallistujista oli käyttänyt Google Lens -sovellusta muokataksaan paperiset materiaalit koneelle kuunneltavaan muotoon. Osallistujat myös toivat esille sen, että ohjeistuksen tapaan tehtävien suorittamisessa olisi hyvä tarjota erilaisia mahdollisuuksia kunkin opiskelijan tarpeiden mukaan. Keskusteluissa nousi esille ajatukset esimerkiksi mahdollisuudesta nauhoittaa tai videoida vastaukset, mikäli kirjoittaminen tuottaa opiskelijalle haasteita. Näihin opetuksessa käytettäviin virtuaalisiin työkaluihin ja niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin kaivattiin lisää tietoa.

Kaiken kaikkiaan työpajaan osallistuneilla erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisilla oli paljon ajatuksia erityisen tuen opetuksen järjestämisestä. Työpajan aikana esille tulleet ajatukset noudattivat hyvin paljon samoja linjoja kuin aikaisemmin niin ammattilaisille kuin opiske-

lijoille tehdyissä haastatteluissa. Keskusteluissa korostuivat opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden kartoittaminen ja esille tulleisiin tuen tarpeisiin vastaaminen. Jokainen ryhmä oli muodostanut itselleen sopivan päivärytmin ja toimintatavat. Työpajaan osallistuneet henkilöt kuitenkin toivoivat lisää mahdollisuuksia jakaa tietoa toimivista työkaluista ja toimintamalleista. Osallistujien viesti oli selvä, erityisopetuksen tehtävä on luoda jokaiselle omanlainen polku ja tarjota yksilöllisesti sopivia tapoja opiskella ja oppia.

Kattavat lukujärjestykset sähköisenä ja oppimisympäristön seinällä	Lukujärjestykset kuvallisina sekä tekstimuodossa	Siisti ja selkeä oppimisympäristö	Kuva- ja värikoodatut paikat oppimisympäristön tavaroille	Ohjeiden ja tehtävien saavutettavuus
Kännykkäparkki	Apuvälineet ajankäytön seurantaan	Tehtävien erilaiset suoritustavat	Opiskelijoille omat istumapaikat	Toistuvat ja selkeät päivärutiinit
Aistiärsykkeiden karsiminen ja erillinen tila rauhoittumiselle	Selkeät esillä olevat säännöt	Selkeät seuraamukset sääntöjen noudattamatta jättämisestä	Välineet hiljaiseen kommunikointiin	

Kuvio 7. Erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisten oppimisympäristöjen struktuuria parantavia työkaluja ja toimintamalleja. Esille nousseita asioita olivat kattavat lukujärjestykset sähköisenä ja oppimisympäristön seinällä, lukujärjestykset kuvallisina sekä tekstimuodossa, siisti ja selkeä oppimisympäristö, kuva- ja värikoodatut paikat oppimisympäristön tavaroille, ohjeiden ja tehtävien saavutettavuus, kännykkäparkki, välineet ajankäytön seurantaan, tehtävien erilaiset suoritustavat, opiskelijoille oma istumapaikka, toistuvat ja selkeät päivärutiinit, aistiärsykkeiden karsiminen ja erillinen tila rauhoittumiselle, selkeät esillä olevat säännöt, selkeät seuraamukset sääntöjen noudattamatta jättämisestä, välineet hiljaiseen kommunikointiin.

9 TYÖKALUPAKKI

Kirjallisuuden pohjalta koostetun tietoperustan, asiantuntija- sekä opiskelijahaastatteluiden ja työpajan pohjalta rakennettiin työkalupakki Ammattiopisto Luovi Helsingin opetushenkilöstön käyttöön. Opetushenkilöstöön lasketaan niin erityisopettajat kuin ohjaajat, jotka yhdessä työpareittain ja työryhmittäin rakentavat yksilöllistä polkua jokaiselle Luovi Helsingissä opiskelevalle opiskelijalle. Työkalupakki jaetaan työpareille uuden työvuoden alkaessa syksyllä 2022. Työkalupakkia ja siinä olevia työkaluja voidaan hyödyntää opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden mukaan. Työkalupakkiin on kerätty oppimisympäristöissä käytettäviä konkreettisia työkaluja sekä niin opiskelijoille kuin opetushenkilöstölle suunnattuja tietopaketteja.

Aistiärsykkeet

Tutkimuksen aikana tehdyissä haastatteluissa ja työpajassa tuotiin esille aistiärsykkeiden vaikutus keskittymisen ja tarkkaavuuden siirtämiseen ja pitämiseen olennaisessa asiassa. Työkalupakkiin kerättiin työkaluja erityisesti äänien ja luokkahuoneessa tai sen ulkopuolella tapahtuvan liikkeen rajaamiseen. Työkalupakkiin kerättiin erilaisia korvatulppia sekä kuulosuojaimia häiritsevien äänien ehkäisemiseen. Vastamelukuulokkeet toimivat opiskelijalla silloin, jos taustalla olevat äänet häiritsevät rauhoittavan musiikin tai tehtäviin liittyvien videoiden ja äänitteiden kuuntelua.

Näköaistin liittyvät ärsykkeet ovat usein yhteydessä valaistukseen tai ylimääräiseen liikehdintään oppimisympäristössä tai sen läheisyydessä. Säädettyä valaistusta antaa paljon mahdollisuuksia jokaiselle opiskelijalle sopivan valoasteen löytämiseksi. Erillisillä johdottomilla pöytälamppuilla voidaan tuoda lisävaloa paikallisesti, mikäli oppimisympäristön yleisvalaistuksen on jonkun opiskelijan kohdalla liian hämärä. Häiritsevää liikehdintää rajataan ikkunoissa oleville verhoilla ja kaihtimilla. Oppimisympäristön sisällä tapahtuvan liikehdinnän aiheuttamaa häiriötä voidaan ehkäistä erilaisilla pöydälle tai lattialle asetettavilla näköesteillä ja sermeillä. Jotkin sermeistä voivat vaimentaa myös häiritseviä ääniä.

Tuntoaistin stimulointi

Tuntoaistin stimulointi voi tukea keskittymisen ja tarkkaavuuden rajaamista sekä pitämistä olennaisessa asiassa. Esimerkiksi motoriseen ylivilkkauteen ja jännittävässä tilanteessa rauhoittamiseen voidaan saada tukea erilaisten aistilelujen avulla.

Työkalupakkiin kerättiin erilaisia stressipalloja, tangleja sekä tarttumapalloja. Aistilelut valittiin niin, että niiden pinnat, koko ja kovuus olisi keskenään mahdollisimman erilainen. Näin jokainen opiskelija voi valita itselleen sopivimman ratkaisun. Työkalupakki pitää sisällään myös istuintyynyjä sekä syliin asetettavia painotyynyjä. Nystyräisten istuintyynyjen avulla voidaan aistituntemuksen lisäksi vaikuttaa myös työskentelyasentoon.

Ajankäytön seuraaminen

Opiskelijalla voi olla vaikeuksia toiminnan suuntaamisessa, jolloin käsillä olevaan tehtävään keskittyminen, sen aloittaminen ja lopettaminen sekä uuteen tehtävään keskittyminen voi olla haastavaa. Tällaisissa tapauksissa tukea voi saada ajan vähenemistä näyttävistä työkaluista. Työkalupakkiin hankittiin erilaisia tiimalaseja sekä Time timereita. Näiden työvälineiden avulla opetushenkilöstö voi tukea opiskelijaa hahmottamaan kuinka paljon yhteen tehtävään on tarkoitus käyttää aikaa, tai milloin on aika siirtyä esimerkiksi tauolle.

Lukeminen ja kirjoittaminen

Oppimateriaaleissa ja ohjeissa on pidettävä huolta saavutettavuudesta. Mikäli opiskelijalle lukemisen haasteista huolimatta annetaan kirjallista materiaalia, on hänelle hyvä tarjota lukemisen apuvälineitä. Työkalupakkiin tilattiin lukuviivaimia sekä värillisiä lukukalvoja. Lukuviivaimessa oleva lukuikkuna voi auttaa opiskelijaa keskittymään luettavaan tekstiin. Lukuviivain myös helpottaa luettavalla rivillä pysymistä, jos rivit ”hyppivät”. Värilliset lukukalvot vähentävät mustan tekstin ja valkoisen paperin välistä kontrastia. Pehmeämpi kontrasti voi helpottaa tekstin hahmottamista sekä keskittymistä. Opiskelijalla saattaa myös olla haasteita käsin kirjoittamisessa. Eri muotoiset ja kokoiset kynätuet voivat helpottaa oikeanlaisen kynäotteen löytämistä sekä sen ylläpitämistä. Manuaalisten työkalujen lisäksi työkalupakkiin koostettiin ohjekirjanen erilaisista lukemista ja kirjoittamista helpottavista teknologisista apuvälineistä. Ohjekirjaan kerättiin ohjeita erilaisten sanelu-, luku ja kuvaohjelmien käyttöön.

Lukujärjestys

Heti ensimmäisissä erityisopetuksen ja ohjauksen ammattilaisille pidetyissä haastatteluissa nousi esille tarve uudeltaisesta lukujärjestyspohjasta. Ammattiopisto Luovi tarjoaa kaikille opiskelijoilleen yksilöllisen opintopolun. Tämä johtaa väistämättä tilanteeseen, jossa jokainen ryhmän jäsen noudattaa viikoittain erilaista lukujärjestystä. Yksilöllinen polku ja yksilöllisten tavoitteiden asettelu on korvaamaton tukimuoto, mutta se tuo haasteita oppimisympäristön

struktuurin luomiseen. Kun ryhmän opiskelijat opiskelevat päivittäin eri tutkinnonosia tai ovat työharjoittelussa eriaikoihin on myös opetushenkilöstöllä haasteita hahmottaa opiskelijoiden aikatauluja. Työn aikana kehitettiin suuri seinälle kiinnitettävä ja muokattava lukujärjestyspohja. Lukujärjestyspohjaan laminoitiin erivärisiä Post-it -lappuja, joita kiinnittämällä sekä opetushenkilöstö, että opiskelijat näkivät kenen kuului olla paikalla ja kenen esimerkiksi työharjoittelussa. Tarvittaessa laminoituihin lappuihin voidaan kirjoittaa tarkempia tietoja paikalla tehtävistä, aikatauluista sekä paikalla olevasta henkilökunnasta.

Tietopaketit

Opiskelijoille sekä opetushenkilöstölle kootut tietopaketit käsittelevät oppimisvaikeuksia, muistia sekä ahdistusta. Tietopaketit koostettiin niin, että ne voidaan jakaa sähköisenä versiona, paperilla tai tulostaa oppimisympäristön seinälle julisteeksi. Tietopaketit on ensisijaisesti tarkoitettu herättämään ajatuksia ja keskusteluita. Kaikkiin tietopaketteihin on kuitenkin kerätty vinkkejä ahdistuksen tunteen käsittelystä, muistin tukemisesta sekä oppimisvaikeuksien kanssa opiskelusta.

10 LOPUKSI

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää Ammattiopisto Luovi Helsingin erityispedagogisia järjestelyitä. Työtä ohjaavana tutkimuskysymyksenä oli selvittää mitkä asiat vaikuttavat ammatillisen erityisopetuksen onnistumiseen. Työn aikana tietoa kerättiin niin kirjallisuudesta kuin suoraan erityisopetuksen ammattilaisilta sekä ammatilliseen erityisopetukseen osallistuvilta opiskelijoilta. Tutkimusmenetelminä työssä käytettiin teemahaastatteluita sekä työpajaa.

Laki ammatillisesta koulutuksesta velvoittaa meidät antamaan jokaiselle ammatilliseen koulutukseen osallistuvalla opiskelijalla hänen tarvitsemaan tukea. Jokaisella opiskelijalla on myös oikeus nähdä itsessään vahvuuksia ja iloita uusien asioiden oppimisesta. Huomiotta jääneet pitkäkestoiset ongelmat oppimisessa vaikuttavat opiskelijan motivaatioon harjoitella uusia taitoja. Esimerkiksi oppimisen vaikeudet, käytöshäiriöt, neuropsykiatriset häiriöt sekä mielenterveyden häiriöt saattavat pitää koulumenestyksen huonona koko opiskelijan kouluiän. Onnistumisen kokemukset ja opintojen eteneminen ovat perusta positiiviselle minäkäsitykselle ja itseluotamukselle.

Yhteisöpedagogin osaamista ohjaavat neljä kompetenssia. Näitä ovat yhteisöllinen, pedagoginen, yhteiskunnallinen, sekä organisaatio- ja kehittämisosaaminen. Vaikka erityispedagogiikan perusteet eivät kuulu yhteisöpedagogin opintoihin, palvelee tämä opinnäytetyö mielestäni kaikkia näitä edellä mainittuja kompetensseja. Yhteisöpedagogin toimiessa ohjaajana Ammattiopisto Luovi Helsingissä hän rakentaa toimivaa erityisopetuksen kokonaisuutta yhdessä erityisopettajan kanssa. Toisaalta ohjaajan työhön kuuluvat myös erityisopettajien sijaistaminen, sekä eri aiheita käsittelevien valmennusten suunnittelu ja toteutus vaihteleville erityisopetukseen osallistuville ryhmille. Ohjaajan on siis osattava kohdata opiskelijat yksilöllisesti ja ymmärrettävä millaista tukea erityisopetuksen opiskelijat opinnoissaan tarvitsevat. Voimme usein kuulla puhuttavan siitä, kuinka suurten ikäluokkien eläköityessä työvoimamme ei välttämättä riitä täyttämään niitä työpaikkoja, joita yhteiskuntamme tarvitsee pyöriäkseen. Tästä syystä on inhimillisyyden lisäksi myös yhteiskunnallisesti entistä tärkeämpää huolehtia siitä, että jokainen ihminen saa tarvitsemansa tuen löytääkseen polun työelämään ja sellaiseen työtehtävään, joka sopii juuri hänen taidoilleen ja ominaisuuksilleen. Opiskelu sekä työnteko kulkevat käsi-kädessä syrjäytymisen ehkäisyn, sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisäämisen kanssa. Oikeus työhön on myös kirjattu osaksi ihmisoikeuksia. Mielestäni osallisuus, yhteisöllisyys ja

jokaisen ihmisen oikeus hyvään elämään ovat yhteisöpedagogin työn syvin olemus. Siksi työ erityisopetuksen parissa on yksi niistä asioista, minkä vuoksi yhteisöpedagogeja koulutetaan.

Tämän työn seurauksena syntyneen tuotoksen tarkoitus on helpottaa Ammattiopisto Luovi Helsingin opetus- ja ohjaushenkilöstön tarjoamaa, jo ennestään ensiluokkaista erityisopetusta. Työn lähtökohtana oli toive siitä, että vaihteleviin, yllättäviin sekä yksilöllisiin tilanteisiin tarvittavat työkalut ovat helposti niin henkilöstön, kuin opiskelijoidenkin saatavilla. Kun jokainen opetusryhmä saa oman, keskenään identtisen työkalupakin, pidetään huolta myös siitä, että opetuksen tarjonta on myös työvälaineiden puolesta yhdenvertaista. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat niin yhteisöpedagogin, kuin Ammattiopisto Luovi Helsingin keskeisiä arvoja. Tätä opinnäytetyötä tehdessä on ollut ilo huomata, kuinka jo nyt valtakuntamme suurin erityisopetuksen tuottaja haluaa kehittää toimintaansa jatkuvasti entistäkin paremmaksi ja tätä kehitystä edistään ahkerasti Luovin Helsingin toimipaikassa. On ollut hienoa päästä tekemään tätä kehitystyötä yhdessä työyhteisön kanssa, jonka suurimpana tavoitteena on tarjota jokaiselle opiskelijalle oma polku opintojen kautta työelämään. Tätä tarkoitusta edesauttavat yksilöllisten tarpeiden huomiointi sekä opintojen monipuoliset suoritustavat. Uskon, että tässä työssä esille nousseet seikat palvelevat myös muiden oppilaitoksen opiskelijoita, osallistuivatpa he sitten erityisopetukseen tai eivät. On myös selvää, että tämän työn aikana nousseita seikkoja liittyen keskitymiseen, lukemiseen, kirjoittamiseen tai mihin vain opiskelun osa-alueeseen voi hyödyntää myös non-formaalissa opetuksessa, kuten harrastusmuotoisessa työpajassa tai muussa yhteisöllisessä toiminnassa. Uskon, että kaikenlaisen toiminnan vaikuttavuus on aina laajempaa, kun sen suunnittelussa on otettu kattavasti huomioon yksilöt ja heidän tarpeensa.

LÄHTEET

Aivoliitto 2021. Kehityksellinen kielihäiriö aikuisiässä. Viitattu 11.2.2022. [Kehityksellinen kielihäiriö aikuiset \(dyajetwym1cg9.cloudfront.net\)](https://www.dyajetwym1cg9.cloudfront.net)

Autismiliitto 2022. Autismikirjo - mistä on kysymys? Viitattu 4.2.2022. [Autismikirjo - Autismiliitto](#)

Autismi- ja aspergerliitto Ry 2015. Joka sadas meistä on autismin kirjoilla - Tietoa ikäntymisestä autismin kirjoilla sosiaali- ja terveystalalle. 1.painos.

Eloranta, Anna-Kaija 2019. A Follow-up Study of Childhood Learning Disabilities. Pathways to Adult-age Education, Employment and Psychosocial Wellbeing. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 6.4.2022. [A follow-up study of childhood learning disabilities: Pathways to adult-age education, employment and psychosocial wellbeing \(jyu.fi\)](https://jyu.fi)

Erialaisten oppijoiden liitto ry 2022. Matemaattiset vaikeudet. Viitattu 9.2.2022. [Matemaattiset vaikeudet – Erialaisten oppijoiden liitto ry \(eoliitto.fi\)](#)

Gissler, Mika 2014. Autismin yleistymisen voi johtua monesta syystä. Artikkel. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 4.2.2022. [Autismin yleistymisen voi johtua monesta syystä - THL-blogi](#)

Huttunen, Matti 2017. Mielen terveyden häiriöt. Lääkärikirja Duodemic. Viitattu 11.3.2022. [Mielen terveyden häiriöt - Terveyskirjasto](#)

Huttunen, Matti & Socada, Lumikukka 2019. Lääkärikirja Duodemic. Viitattu 7.2.2022. [ADHD \(aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö\) - Terveyskirjasto](#)

Johnson, Peter & Kiilakoski, Tomi 2020. Oppivelvollisuuden laajentaminen 2021? Arviointia uudistuksen kestävyyydestä ja vaikuttavampia vaihtoehtoja. Viitattu 6.4.2022. [Oppivelvollisuus uudistus raportti Final ok.pdf \(ek.fi\)](#)

Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2022. Erityisen tuen perusteet ammatillisessa koulutuksessa I. Oppimateriaalit. Viitattu 8.4.2022. [Erityisen tuen käsitteitä | Erityisen tuen perusteet ammatillisessa koulutuksessa I \(jamk.fi\)](#)

Jyväskylän Yliopisto 2022. Tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineistot. Viitattu 14.3.2022. [Tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineistot — Jyväskylän yliopiston Koppa \(jyu.fi\)](#)

Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Ranta, Klaus & Fröjd, Sari 2010. Nuorten mielen terveys koulumaailmassa. Katsaus. Viitattu 11.3.2022. [nuorten mielen terveys koulumaailmassa 2010.pdf \(tuni.fi\)](#)

Korkeamäki, Johanna & Poutiainen, Erja 2016. Mitä nuorten ja aikuisten lukivaikeudesta tiedetään? Kuntoutussäätiö. Viitattu 8.2.2022. [Mitä nuorten ja aikuisten lukivaikeudesta tiedetään? - Kuntoutussäätiö \(kuntoutussaatio.fi\)](#)

Kuntoutussäätiö 2021. Erityisopetus. Viitattu 9.3.2022. [Erityisopetus - oppimisvaikeus.fi](#)

Kuntoutussäätiö 2022. Lukivaikeus. Viitattu 9.2.2022. [Lukivaikeus - oppimisvaikeus.fi](https://www.lukivaikeus.fi)

Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017. Viitattu 28.11.2021. [Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX®](https://www.finlex.fi/kaikki/koulutus/531/2017)

Lemetyinen, Elli 2021. Erityisopettajien kokemuksia alkuopetuksen oppilaiden psyykkisistä häiriöistä ja koulunkäynnin tuesta. Pro Gradu-tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto. Viitattu 7.2.2022. [Microsoft Word - Pro gradu lemetyinen elli.docx \(oulu.fi\)](https://www.oulu.fi/progradu/lemetyinen_elli.docx)

Luovi 2021a. Luovi Lyhyesti. Viitattu 28.11.2021. [Luovi lyhyesti - Ammattiopisto Luovi](https://www.luovi.fi/lyhyesti)

Luovi 2021b. Koulutukset. Viitattu 28.11.2021. [Koulutukset - Ammattiopisto Luovi](https://www.luovi.fi/koulutukset)

Luovi 2021c. Helsinki. Viitattu 28.11.2021. [Helsinki - Ammattiopisto Luovi](https://www.luovi.fi/helsinki)

Luovi 2022. Erityinen tuki ja vaativa erityinen tuki. Viitattu 17.2.2022. [Erityinen tuki ja vaativa erityinen tuki \(sharepoint.com\)](https://www.sharepoint.com/Erityinen-tuki-ja-vaativa-erityinen-tuki)

Luovi 2022. Tutustu ja hae Luoviin. Viitattu 20.2.2022. [Tutustu ja hae Luoviin - Ammattiopisto Luovi](https://www.luovi.fi/tutustu-ja-uae-luoviin)

Mielenterveystalo 2022. Mielenterveyden ongelmiin liittyvät tiedonkäsittelyn vaikeudet. Viitattu 11.3.2022. [Mielenterveyden ongelmiin liittyvät tiedonkäsittelyn vaikeudet \(mielenterveystalo.fi\)](https://www.mielenterveystalo.fi/ongelmiin-liittyvat-tiedonkäsittelyn-vaikeudet)

Mielenterveystalo 2022b. Sanasto. Viitattu 11.3.2022. [Sanasto \(mielenterveystalo.fi\)](https://www.mielenterveystalo.fi/sanasto)

Miettinen, Kaija 2015. Erityisopetuksen käsikirja. Ammatillinen koulutus ja aikuiskoulutus. Opetushallitus. Viitattu 6.4.2022. [173192_erityisopetuksen_kasikirja.pdf \(oph.fi\)](https://www.opetushallitus.fi/173192/erityisopetuksen_kasikirja.pdf)

Niilo Mäki Instituutti 2022. Usein kysytyt kysymykset. Tietoa hahmotushäiriöstä. Viitattu 10.2.2022. [Usein kysytyt kysymykset – HAHKU](https://www.hahku.fi/usein-kysytyt-kysymykset)

Opetushallitus 2022. Mitä on tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA)? Viitattu 14.3.2022. [Mitä on tutkintokoulutukseen valmentava koulutus \(TUVA\)? | Opetushallitus \(oph.fi\)](https://www.opetushallitus.fi/mita-on-tutkintokoulutukseen-valmentava-koulutus-tuva)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta. Viitattu 6.4.2022. [Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](https://www.okm.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta)

Parikka, Jaana & Halonen-Malliarakis, Niina & Puustjärvi, Anita 2020. Vaikeudesta voimaksi - Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Otava. 2.-3. painos.

Qvarnström, Mari 2013. Lukivaikeus. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodemic. Viitattu 7.4.2022. [Lukivaikeus \(duodecimlehti.fi\)](https://www.duodecimlehti.fi/lukivaikeus)

Räsänen, Pekka 2012. Laskemiskyvyn häiriö eli dyskalkulia. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 9.2.2022. [Laskemiskyvyn häiriö eli dyskalkulia \(duodecimlehti.fi\)](#)

Räty, Kaisa & Selkivuori, Leena 2017. Erityisen tuen tarve ja toteutus ammatillisessa aikuis-koulutuksessa. Ammattikasvatuksen aikakauskirja. Verkkojulkaisu. Viitattu 20.3.2022. [84787-Artikkelin teksti-126469-1-10-20190827.pdf](#)

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV-Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 23.2.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Sandberg, Erja 2017. Ammatillisen koulutuksen pedagogisten tukitoimien paketti. Viitattu 7.4.2022. [Ammatillisen koulutuksen pedagogisten tukitoimien paketti - KT Erja Sandberg](#)

Sandberg, Erja 2021. Pedagoginen tuki perusopetuksessa ja toisella asteella. PS-kustannus.

Tilastokeskus 2020. Liitetaulukko 10. Ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijat erityisope-tuksen toteutuspaikan mukaan 2004–2018. Viitattu 20.3.2022. [Tilastokeskus - \(stat.fi\)](#)

Tilastokeskus 2021. Tehostettu tai erityinen tuki joka viidennellä peruskoululaisella. Viitattu 20.3.2022. [Tilastokeskus - Erityisopetus 2020 \(stat.fi\)](#)

Verve 2019. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet. Viitattu 15.2.2022. [Laaja-alaiset oppimisvaikeudet | vernerinet](#)

Xamk 2019. Workshopeissa lyödään viisaat päät yhteen. Viitattu 14.3.2022. [Workshopeissa lyödään viisaat päät yhteen | READ Xamk](#)

Kaikki haastattelut on toteuttanut Tiia Gorski

Huttu-Hiltunen, Henni 2022. Ammatillinen erityisopettaja, Luovi Tampere. Teams-videopu-helu 21.1.2022

Liljeblad, Elina. Koulutuspäällikkö & Laitila, Sanna. Ammatillinen erityisopettaja & Karjalai-nen, Ritva. Ammatillinen erityisopettaja & Miettinen, Minna. Erityisohjaaja & Raulo, Heidi. Valmentava ohjaaja & Pulkkinen, Tuuli. Ohjaaja & haastateltava 1. Luovi Helsinki sekä Teams-puhelu 11.1.2022

Haastateltava 2. Opiskelija 2022. Luovi Helsinki 4.1.2022

Haastateltava 3. Opiskelija 2022. Luovi Helsinki 5.1.2022

Haastateltava 4. Opiskelija 2022. Luovi Helsinki 5.1.2022

Haastateltava 5. Opiskelija 2022. Luovi Helsinki 10.1.2022

Haastateltava 6. Opiskelija 2022. Luovi Helsinki 14.1.2022

Wetherill, Sanna 2022. Erityisopettaja. Teams-puhelu 7.2.2022

LIITTEET

Liite 1

Kuva lukujärjestyspohjasta

	opiskelijat	maanantai	tiistai	keskiviikko	torstai	perjantai
9.00-14.45		3.00-10.30 S2 opiskelijat opiskelijat	opiskelijat	opiskelijat	opiskelijat	YTO opiskelijat
9.00-14.00						
9.00-14.45		Kirjapöytä (Morp)	Kirjapöytä (Morp)	Kirjapöytä (Morp)	Kirjapöytä (Morp)	
9.00-14.00						
		S2 Kirjapöytä opiskelijat		Maailma kirjapöytä (Morp)		
UKO 9.45 – 10.00		Maailma kirjapöytä opiskelijat	Tulo opiskelijat Morp	Tulo opiskelijat Morp	Tulo opiskelijat Morp	YTO (Joko)
OKA 10.30 – 11.30						
UKO 13.00 – 13.15						
UKO 14.00 – 14.15						
		Kirjapöytä opiskelijat	Kirjapöytä opiskelijat	Kirjapöytä opiskelijat	Kirjapöytä opiskelijat	YTO (Joko)
		5-10.00 Maailma kirjapöytä opiskelijat	Maailma kirjapöytä opiskelijat	Maailma kirjapöytä opiskelijat	Maailma kirjapöytä opiskelijat	Maailma kirjapöytä opiskelijat
		visu opiskelijat	visu (Morp)	visu (Morp)	visu opiskelijat	YTO (Joko)
				Kirjapöytä (Morp)		

koulussa
 koSo
 poissa

Liite 2

Tietopaketti lukivaikeudesta

LUKIVAIKEUS

Sanat menevät sekaisin ja kietun ymmärtäminen on vaikeaa. Lukeminen on hidasta ja oikein kirjoittaminen on hankalaa. Moni muussa nimellä voivat olla merkkejä lukivaikeudesta.

Tästä löydät vinkkejä opiskeluun jos sinulla on lukivaikeus tai lukeminen tuntuu sinusta muuten vaikealta

VINKKEJÄ LUKEMISEEN A B C

- Rauhallinen ympäristö auttaa keskittymään. Voit koittaa korvatulppia ja -suojaimia jos et löydä tarpeeksi hiljasta tilaa. Jostus musiikki voi auttaa sulkemaan häiritsevät äänet pois
- Virkeänä lukeminen on helpompaa. Syö, nuku ja liikku tarpeeksi
- Tauot auttavat keskittymään. Voit pitää taukoja niin usein kuin tarvitset. Kokeile esimerkiksi 10 minuutin taukoa 30 minuutin välein.
- Voit päättää esukäteen kuinka kauan aloit lukea tai opiskella ennen seuraavaa taukoa. Jos päätät lukea esimerkiksi 15 minuuttia kerrallaan, laita kello soimaan 15 minuutin päästä ja lopeta lukeminen silloin.
- Jaa pitkät tekstit pienemmiksi
- Lue ääneen. Voit koittaa myös tietokoneella olevia lukuohjelmia
- Käytä lukuvälineitä.
- Tee muistiinpanoja.
- Kuuntele äänikirjoja. Maksuttomasta Ceellan äänikirjapalvelusta löydät noin 40 000 äänirjää. Ceellan äänikirjapalveluun voit rekisteröityä oman pankkituntesä kirjaston avulla. Lisää tietoa äänikirjapalvelusta löydät osoitteesta www.ceella.fi tai kirjastonhokajalta

VINKKEJÄ KIRJOITTAMISEEN

- Jostus aikaun pääsemis voi olla hankalaa. Koko kirjoittaa ensin peikkäitä sanoja. Pidempiä sitten pikkuhiljaa sanoista lauseita
- Kirjoita ensin otsikot ja välilyöntit. Lisää sitten niiden alle tekstiä
- Käytä tietokoneen oikeinkirjoittamisen apuohjelmia. Voit myös sanoja haluamasi tekstin ja tietokone kirjoittaa puolestasi. Sanelun löydät esimerkiksi Word-, Outlook- ja Powerpoint-ohjelmissa.

Lukivaikeuteen ja muihin oppimisvaikeuksiin on saatavilla tukea. Kerro vaikeuksista muille. Esimerkiksi opettajalta voit saada hyviä neuvoja lukivaikeuden kanssa elämiseen. Lisää tietoa lukivaikeudesta löydät myös: www.oppimisvaikeus.fi www.lukihairio.fi

Liite 3

Tietopaketti oppimisen ja muistin tueksi

OPPIMISEN JA MUISTIN TUEKSI

TYÖSKENTELYTAPOJA ON MONIA

TOISELLE SOPIVAT PARHAITEN PERINTEISET KIRJAT, TOISELLE ÄÄNKIRJAT TAI VIDEOI. TOINEN TYÖKÄÄ TEKSTISIÄ, TOINEN PUHEESIA JA LIKKEESIÄ. PIDÄTKÖ SINÄ ENEMMÄN KIRKOSIA VAI VIDEOISIA?

MUSIA MUISTINPANOI, NE AUITAVAT AVOJA MUISTAMAAN. MUISTINPANOJA VOI TEHDÄ KROITTAMALLA, ALLEVIAMMALLA TAI VAIKKA SANELEMALLA.

MUSIA PITÄÄ TARPEKSI TALKOJA, JO LYHYTKIN TALKO AUITAA JAKSAMAA.

ÄLÄ HALIKAA LIAN ISOA PALAA KERRALLA. AUKSI JO PARKIN LAUSEITA RIITÄÄ.

MUISTA MUISTIA

KIRKOTA JÄRKEÄI ASIAI HEI YLÖS. VOI KÄYTTÄÄ KALENTERIA, MUISTILAPPIJA, PUHELMEN MUISTIOIA TAI VAIKKA ÄÄNITÄÄ ASIAI

TEE OMA MUISTISÄÄNTÖJÄ. ESIMERKIKSI RIMIT JA TARNAT VOIVAT AUITAA. VOI VAIKKA TEHDÄ MUISTIETIAVIEN SANCJEN AUKUKRJAAMISIA LUISIA LAUSEITA (ESIM. KORAN KUONO LÄÄHÄITÄÄ LLUITA - KORINEN KARKO LOUNAS LUODE).

OLEIKO KULLULLI VANHAN SANANASKUN "KERTALUS ON OPINTOJEN ÄITIT? SE PITÄÄ PANKAANGA. KERTALUS ON JO 2500 VUOITA VANHA KEINO MUISTIN TUEKSI. JA SE TOIMI EDELEEN.

YMPÄRISTÖ JA AIKA VAIKUTTAA

ETSI HISELLESI SISI JA RAUHALINEN PAKKA, SELAINEN JOSSA VIHEDYI JA SELAINEN MESSÄ SINUN ON HYVÄ OLLA. SE VOI OLLA SOHVA TAI TYÖPÖYÄ, TAI VAIKKA PIRAKEINU.

ASENTO VAIKUTTAA. KOKEE ESILIA ERILAISIA TUOLELLA TAI TEE TEHILÄVÄ SEISTEN. JÄNNIKKOJA JA ÄÄNITEIÄ VOI KUUNNELLA VAIKKA KÄVELYLLÄ.

JOLLEKIN AAMU ON PÄVÄN PARASIA AIKAA, TOISELLE TAAS ILTA. MIHN AIKAA SINÄ OPI PARHAITEN?

PIDÄ HUOLTA AIVOISTA

RIITÄVÄ UNI, SÄÄNKEINEN URINKA JA TERVEELLINEN RUKKAVALIO AUITAVAT AVOJA PYSYMAAN KUNNOSSA JA OPPIMAAAN LUUTTA.

TESTIKO, ETIÄ MIHNEEN TARVITSEE 8-9 TUNTIA UNIA PÄIVÄSSÄ JA NOIN 2,5 TUNTIA URINKATA VIROSSA.

JOS OPPIMINEN JA MUISTAMIN MIETITYTÄÄ, PYYDÄ APUA. AVUN PYYTÄMINEN SAATTAA JÄNNITTÄÄ, MUTTA SINULLA ON SIHEN OIKEUS.

MEI KENELIÄ VOISI PYYTÄÄ NEUVOJA OPPIMISEN JA MUISTIN LIITYTEN? SELLAISIA HENKILÖIÄ VOIVAT OLLA ESIMERKIKSI LÄHEISEI, OPETAMAI, OHAAMAI, JA OPIKELILHUKOIO.

TEIIOA OPPIMISESIA JA MUISTISIA LÖYDÄI TÄÄLTÄ: ERILAISEN OPPIJOIDEN LIITTO RY - VALIKUNNALLINEN JÄRJESTÖ (EOLITTO.FI) OPPIMISEN TIJEN KESKUS - KUNTOJUSSÄÄTIÖ (KUNTOJUSSÄÄTIÖ.FI)

OLE KILTTI ITSSELLESI.

HEI EI TARVITSE OSATA, RIITÄÄ, ETIÄ YRITÄT PARHAASI.

KANNUSTA ITSÄSI. PÄRJÄÄT HYVIN!

OLE ARMOLLINEN, MEILLÄ ON TAPANA OLLA ANKARAMPIA ITSSELLEMME KUIN MUILLE.